

המשנה ליועץ המשפטי לממשלה

א' בסיון התשמ"ב
23 מאי, 1982

אל: היועץ המשפטי לממשלה

הגדון: חקירות חשדות נגד ישראלים ביהדות וחשומרון -
דו"ח צוות המעקב

1. ביום 29.4.81 מינית צוות (להלן - צוות המעקב) שתפקידו לפעול בהתאם לכתב המינוי כמפורט להלן:

(א) קיימת בעיה לגבי ניהול חקירות בקשר עם חשדות כלפי מתגוררים ביהדות וחשומרון באשר לביצוע עבירות שאינן עבירות פליליות גרידא אלא יש להן שייכות ליחסים עם התושבים הערביים.

(ב) נראה שבעניינים מסויימים קיימת אי בהירות לגבי הגוף המוסמך לחקור, נוהלי החקירה והמסקנות המתחייבות מן החקירה.

(ג) סוכם כי יוקם צוות מתאם בין הגופים שיש להם נגיעה בנושא זה. הצוות יהיה מורכב מנציג היועץ המשפטי לממשלה (שישמש יו"ר), נציג המשטרה, נציג הפצ"ר ופרקליט מחוז.

(ד) הצוות המתאם יכין הצעה של נוהלים והנחיות לביצוע החקירה, כולל נקיטת צעדים משפטיים, בקשר לעבירות כאמור.

(ה) הצוות יעקוב ויתאם לפי הצורך ניהול חקירות ונקיטת צעדים משפטיים כאשר נמצאו ראיות לכאורה לביצוע עבירות כאמור.

(ו) מטעמי חקירות לגבי עבירות כאמור יובאו להחלטה סופית אל פרקליט המחוז גם כאשר מדובר בעוון (ולא רק בפשע).

2. חברי צוות המעקב הם פרקליט מחוז ירושלים, היועץ המשפטי למפקדת איזור יו"ש, ראש מדור תביעות במסא"ר, משטרת ישראל, והחותמת מטה. דו"ח זה מוגש כתום שבה לעבודת צוות המעקב ומסקנותיו הם פרי דיוני הצוות במהלך אותה שנה והדוחות שהוגשו לו במסגרת שקבעה באמצעי המעקב, וכן פרי נסיון - שלא צלח - להשלים מידע לאור פרסומים באמצעי התקשורת.

3. הרקע להקמת צוות המעקב במכתבי מורי משפט באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת תל-אביב, בו הביעו את דאגתם לקיום שלסון החוק המדינה, והעלו את בעיה "פעולת חסיסור" הפרסיות של מתחילים באיזור יו"ש, תוך פירוס שורה של אירועים שבהם, לסענת כותבי המכתב, הפרו מתחילים - ביחידות או בקבוצות - את החוק בעבירות כלפי תושבי יו"ש, וכשלפי הסענה - ברבים מהאירועים לא היתה כלל חקירה משטרה, או

שהתיקים נסגרו בשלבי חקירה ראשוניים, וזאת - לחששם של כותבי המכתב - עקב שתדלנות מקומית של המתנחלים אצל נציגי המשטרה והממשל הצבאי או בדרך גבוה יותר. במכתב הנזכר נאמר:

"כשקועלת חשד כי בוצעה עבירה, חייבות רשויות השלטון לחקור במקרה, לפעול לאתורם של העבריינים ולהעמידם למשפט, תוך התעלמות מחלטת מזהותם, לאומיותם או המניעים האישיים שהגיעו לפעול. במערכת העובדות המתוארת מועלת החשד, כי החקירה בעבירות שבעשו על ידי המתנחלים בשטחים כנגד התושבים הערביים לא נחקרה כראוי. קיים חשד של אפליה בין עבירה לעבירה ובין עברייין לעברייין. חשד זה טעון בדיקה יסודית."

בעקבות ישיבה בתשתתפות נציגי משרד המשפטים, משטרה ישראל וצה"ל עלה הצורך לבחון את יעילות דרכי הטיפול בתלונות נגד ישראלים ביו"ש.

4. ביום 29.4.81, חיום שבו הוקם הצוות, בדונה עתירה בבית המשפט הגבוה לצדק (בג"צ 175/81 פרשת בית הדסה, שתידון להלן) ובעקבות בקורת חמויה שמתה בית המשפט על מחדלי המשטרה בחקירת תלונות באכרון, התחייבת המדינה, בפני בית המשפט, לפעול בחוקף למניעת הפרות של החוק והסדר הציבורי ולחקור ביסודיות תלונות וחשדות בתחום זה. בית המשפט הגבוה לצדק חדגיש במהלך הדיון ובהחלטתו כי הוא דוחה את עתירת העותרים על יסוד האימון שהוא גותן ביועץ המשפטי לממשלה ובנציגיו וברשויות הצבא, כי אכן יפעלו לשמירה על החוק והסדר באכרון, באלה:

(א) חקירת יסודית ואמיתית של כל תלונה שתוגש;

(ב) ערנות למתרחש באיזורים הרגילים כדי למנוע ככל האפשר מעשים בלתי חוקיים.

5. בפני בית המשפט הגבוה לצדק הוצגה הנחיה, שבתן מפקד האיזור בדיון מפקדים מיום 13.4.81 לפיה "כל מפר חוק בין אם הוא יהודי ובין אם הוא ערבי יסופל במסגרת החוק" וכן נאמר לבית המשפט כי גיתנו הנחיות בנושא. זה על פי הוראתו האישית של שר הבטחון. ביום 6.5.81 פנתה מנהלת מח' הבגצי"ם אל כל תרשויות הנוגעות בדבר וחדגישת את מחויבותן להקפיד הקפדה יתרה שהתחייבויות בכל הנוגע לשמירת החוק והסדר אכן תקיימנה במלואן.

בעקבות מינוי צוות המעקב הביע ראש הממשלה את נכונותו להורות, באמצעות מזכירו הצבאי, למתאם הפעולה בשטחים ולמפקד איו"ש כי יפעלו בתחום האמור באופן הקיף למניעת הפרות של הסדר הציבורי והחוק וכי ישתפו פעולה עם הצוות האמור (מכתב היוח"מ לממשלה מיום 31.4.81). הוראה ברוח זו אכן הוצאה לרשויות הנוגעות בדבר (מכתב תא"ל א. פורן מיום 3.5.81).

6. מגמת צוות המעקב היתה להבטיח ככל האפשר, שחשדות בגין עבירות שעברו ישראלים באיו"ש (בין שהם אזרחים ובין שהם אנשי צבא) נגד תושבי האיזור הערביים יחקרו במהירות, בעינניות וביעילות, מתוך התבחת הבסיסית כי יכולתו של הצוות לפעול בגוף מתאם מותנית בראש ובראשונה במידע שוטף ומקיף על הנעשה בתחום ספולו, הציב לעצמו צוות המעקב יעדים אלה:

(א) גיבוש בחלים למעקב שוטף אחר התלונות ודרך הטיפול בהן בדרך המטה הארצי של משרת ישראל וחיועץ המשפטי למפקדת איו"ש ודרכי הדיווח לצוות המעקב;

(ב) בקרה מדגמית של דרכי הטיפול ואיכות החקירה בכלל התלונות שתוגשו באזור איו"ש בתקופה נתונה בעבר;

(ג) קבלת דוח שוטף על התלונות שתוגשו במהלך פעולת הצוות ובחינת בחלי הטיפול המשטרתי, משכו ואיכותו;

(ד) בחינת איכות החקירה ותוצאותיה על פי הערותיהם של פרקליטי המחוז, שאליהם הועברו התיקים, בהתאם לנחל שקבעה הועדה.

(ה) מעקב אחר דווחים בעתונות ובאמצעי התקשורת האחרים המעלים חשד, של עבירות וייזום חקירות, אף בחקיר תלונות.

יש לחדש כי לאור כתב המינוי לא ראה עצמו צוות המעקב כגוף אופרטיבי אלא כגוף מעקב ותיאום. הצוות לא ראה מסמכותו להתערב בחקירה עצמה, אלא במידה שראת צורך להורות על השלמת חקירה. עם זאת פעל הצוות בהנחה שלעצם המעקב תהינה השלכות על הגופים האופרטיביים, שבידיהם סמכויות החקירה.

7. יובהר מלכתחילה כי מגמת צוות המעקב לדאוג למיצוי חקירה גם בחקיר תלונות, תוך הסתמכות על מידע הנשאב ממקורות חיצוניים לרשות החוקרות (עתונים, מידע המגיע לעובדי הממשל, עתירות בית המשפט וגבוה לצדק) לא עלתה יפה, מחמת אילוצים שונים שעמם נאלץ הצוות להתמודד. הפעילות בתחום זה היתה, איפוא, ספורדית, אולם די היה בה כדי להצביע על אירועים שלא נחקרו עד להתערבות הצוות וכן על כך שדווח תישויות החוקרות לצוות לא היה מלא כל צרכו. באין יכולת להעריך האם חליקויות בדיווח היו חריג או פגם משמעותי - פעלת הועדה בבדיקת מנקודת מוצא של חלקיות, שאינה תורמת לבסחונה המלא באשר לקריאת תמונת המצב, ויש, איפוא, לקרוא את מסקנותיה על רקע הסתייגות זו.

8. בשל חלוקת הסמכויות הקיימת על הצוות לבדיקת שתי מערכות: המשטרה כמערכת אחת, הממונה אופרטיבית על שמירה החוק והסדר באיו"ש ומצ"ח, כמערכת שניה, הממונה על חקירות בתלונות נגד חיילים. ממצי צוות המעקב יתייחסו לשתי מערכות אלה בנפרד, אם כי תהייה המצב נ על הבעיות שבהן שכיח שני גופי החקירה הוא מכנה משותף לשתי אלה.

9. חקירות מצ"ח

א. תיו"מ לאזור איו"ש, שהוא חבר צוות המעקב, קבל על עצמו לרכז באופן שוטף את הדווחים על חקירות מצ"ח, לעקוב אחר התפתחות החקירה ולדווח לצוות באופן עיתי.

הועדה קבלת דוח על אירועים שתאריך האחרון בהם אוקטובר 1981 (כיניהם מות, גרימת גזק לרכוש, תקיפת וגניבה) ועל כ-15 אירועים שהתרחשו בחודשים מרץ אפריל 1982 (כולם על מות ופציעה כתוצאה מירי). יש, איפוא, פער דווח לתקופת של כ-4 חודשים, וקשה להניח שבמהלכם לא נרשם אירוע המצריך חקירה. העובדה שמאוקטובר 1981 ועד תאריך כתיבת דו"ח זה (למעלה מחצי שנה) ולא דווח כל אירוע מסוג שאינו קשור בשימוש בנשק או לא נפתח כל תיק כזה מעוררת תמיהה כשהיא לעצמה.

ביום 11.5.82 בקש צוות המעקב לקבל דו"ח על חקירת שורה ארוכה של פגיעות בגוף ובנפש כתוצאה מירי, שפורטה בכתבה בעתון העולם הזה מיום 5.5.82. הדו"ח התייחס ל-15 תארועים הנזכרים לעיל, שמתוכם ב-11 תיקים טרם הסתיימה החקירה. חלק מתארועים שצוינו בכתבה האמורה לא צוינו בדו"ח וחשאלה אם אכן ארעו והאם נפתחה חקירה בגינם עדיין בבירור.

בעת כתיבת דו"ח זה הגיע לידיעת יו"ר הצוות העתק מהתלונות המדעזעות שהגישו אנשי מילואים ביום 16.5.82 לפרקליט הצבאי הראשי. בשלב זה אין כוונת להתייחס לדברים לגופם; על פי הוראת הפרקליט הצבאי הראשי נפתחה חקירה ויש לקוות שהדברים העולים מהם ייחקרו. אולם העובדה שלצוות המעקב לא דווח על אף אחד מהאירועים הנזכרים בדו"ח מעמידה בסימן שאלה את יכולתו של הצוות לגבש לעצמו תמונת מצב המשקפת את המציאות בשטח.

יצויין שככל שרבים אירועי הפגיעות כתוצאה מירי קשה יותר על הצוות בדיקת היקף הדו"ח הנמסר לו, ובמקרים לכך גם ההערכה בדבר היקף התלונות שנחקרו.

ב. ניתן להבחין בין אירועים שהעדר תלונה בהם עשוי לשמש עילה לאי סיפול (עבירות פליליות רגילות) לבין אירועים, שעל פי הכללים הנקוסים בידי הצבא מחייבים חקירה (פגיעות כתוצאה משימוש בנשק). לגבי שניהם, ובכפוף לסייג של הנחת הדו"ח החלקי, ניתן לומר כי ככלל בחקירות התלונות נגד חיילים, עובדה שהיא פועל יוצא של האינטרס המשמעותי שיש לצה"ל בשמירת תחוק על ידי חיילים, אולם עם כתיבת הדו"ח, משתובאו לידיעת צוות המעקב התלונות האמורות מיום 16.5.82 וכל עוד לא נבחנו - אין צוות המעקב סבור שביכולתו לקבוע פגיעות בתחום זה. אמנם יש להניח שחפצנים באירועים נשוא התלונות לא התלוננו, וזוהי הסיבה שלצוות לא הגיע דו"ח על תלונות, אך נראה שלענין זה התבחנה בין אירועים שעליהם היתה תלונה לבין אירועים המצדיקים תלונה היא התבחנה פורמלית. החשש תכבד שמא פועל צוות המעקב בחלל מבחינת הכרת המציאות בשטח מחייבת אותו לחמנע מקביעת מסקנות שיש בהם הערכה ערכית.

עם זאת רואה צוות המעקב לכוון להעלות את אלה:

(1) לענין חקירת פגיעות כתוצאה מירי - הצוות לא ראה מיכולתו להעביר בקורת עגינית על החלטת פרקליט צבאי באשר לשאלה האם השימוש בנשק היה בהתאם לתוראות הצבא והאם הנסיבות מצדיקות העמדה לדין, שכן מעורבים בהחלטה זו, באופן סבבי, שיקולי מדיניות של פתיחה באש שאינם ממין שיקוליו של צוות המעקב.

עם זאת - הדו"חים שנמסרו לצוות העלו ריבוי מקרים של פגיעה בראש או באיזורים עליונים של הגוף (בהבדל מפגיעה ברגליים).

צוות המעקב בדעה שיש מקום לליכון מחודש ומקיף בסוגיה זו. בין השאר מומלץ לבחון מחדש את הוראות הפתיחה באש, את דיווחי התוראות שבע"פ והתאמתם לנהלים שבכתב ואת הוראות הפתיחה באש באירועים מיוחדים ולנסות להסיק מסקנות מתבקשות מהפער שבין רוח התוראות לבין תוצאות יישומן. כן מוצע (לאור העובדה שהיו חקירות מצ"ח שנפתחו עקב פרסומים באמצעי התקשורת) לבחון את התוראות בדבר

חובת הדיווח על כל שימוש בנשק כלפי אזרחים (גם ללא בפגעים) ואת
יישומה בפועל של חובת דיווח זו.

(2) במרבית חקירות מצ"ח מתעוררת שאלת השניות בחקירה, הנובעת מכך
שמצ"ח חוקרת חיילים בלבד ואילו לצורך חקירת התושבים המקומיים
(בפגעים או עדי ראיה) היא בעזרת המשטרה ישראל. התוצאה משיטה זו
היא שמתלוננים ועדים נחקרים על ארוץ זמן רב לאחר אירועו (לפחות
כחודש) ולשיטת זו השלכת יסירה ומידית על משך זמן החקירה ועל
תוצאות החקירה (היכולת לאתר את העדים, שיכחת פרטים, האפשרות
לזותות אנשים וכו'). ממציאים שהגיעו לידיעת הצוות מעלים את החשש
ששיטת פיצול החקירה יש בה כדי לפגום באופן ממשי באפשרות להגיע
לתוצאות משמעותיות בחקירה.

(3) שניות מסוג אחר עולה בתיקים בהם מעורבים אנשי מג"ב, הנתונים
לשיפוט משמעתי נפרד, (יצויין כי צוות המעקב לא קבל במהלך
עבודתו כל דיווח על חקירות מג"ב בתחום זה). חקירה נפרדת של
אירועי ירי שלא בשיתוף עם מצ"ח ושלא מתוך התאמת שיקולי מדיניות
כאשר למסקנות ולהעמדה לדין יש בה פגם ומתבקש דיון מקיף אף
כנושא זה.

(4) מרבית הדיווחים על ירי, שהוכאו בפני הועדה, הסתמכו על חקירת
החיילים בלבד, וזאת לא רק בשל תצורך לתעזר בחקירת המשטרה, אלא
גם, ובעיקר, בשל מעורבותם של הנפגעים או עדים פוטנציאליים
בידוי אבנים או כמתומות וחששם להסתכן בשל העדות. לעדים אלה אין
מובטחת חסינות מפני העמדה לדין. ההכרעה האם השימוש בנשק היה
בהתאם לכללים מהקבלת, איפוא, לרב לפי גירסתו של צד אחד לאירוע
בלבד, הדבר מעורר קושי, שיש לתת עליו את הדעת, אם כי החשובה
אינה פשוטה כלל ועיקר. קושי זה הוא מרכיב אחד בבעיה הרחבה יותר
של היכולת להגיע לחקר האמת באירועים מסוג זה. משנה חשיבות יש
לקושי האמור בחקירת מקרי מות שבהם, לאור התוצאה החמורה, יתכן
שהמחויבות להגיע לחקר האמת מחייבת מאזן שיקולים שונה.

(5) אשר לטיב החקירה והמסקנות שבעקבותיה - עבודת צוות המעקב התמקדה
בעיקרה כבחינת טיב החקירה המשטרית, וככלל הסתפק הצוות במעקב
אחר החלטות הפרקליט הצבאי. במקרה אחד, בו סבר הצוות על פגי
הדברים כי מסקנות הפרקליט מעוררות ספקות (תלונה על תקיפה
ופציעה) בקש הצוות את חתיק, ובחינתו העלתה כי ניתן אימו
לגירסת החיילים למרות שזו לא התקבלה על הדעת ובסיבות הארוע
תמכו בגירסת המתלונן. התיק הוחזר לרשויות הצבא להמשך סיפול.

ארוע נוסף שהגיע לידיעת הצוות בעקבות בדיקת תיק משטרה (פ.א.
305/81) שנפתח עקב תלונה על גרימת נזק לאוטובוסים ברמאללה,
מצביע על כך שהמשטרה פנתה למצ"ח משום החשד שהמזיקים הם חיילי
מילואים. מתיק המשטרה עולה כי מצ"ח לא חקרה בענין, לא מיזמתה
ולא בשיתוף עם המשטרה. בתיק החקירה מצויה תרשומת לפיה ...
"מצח לא עזר בעבר ברוב החקירות" (תיק זה, שהגיע לידיעת הצוות
רק לאחרונה ילמד לצורך הפקת לקחים בין השאר בדבר שיתוף הפעולה
בין מצ"ח למשטרה).

משנה ליועץ המשפטי למבחן

אין בידי צוות המעקב נתונים להצביע כי הפגמים שלעיל יש בהם כדי להעיד על הכלל. אולם הקשיים המיוחדים, שהוזכרו לעיל, המאפיינים את חקירת מצ"ח בשטחים ובעיקר פיצול חקירתו של אירוע בין מצ"ח למשטרה והצורך בהאום פעולה הדוק בין שני גופים אלה מחייבים לדעת הצוות מעקב שוטף שיש בו בחינה מדוקדקת יותר לגופם של דברים.

10. חקירות המשטרה

א. ראש מדור תביעות במטה הארצי, משטרת ישראל, שהיא חברת צוות המעקב, קבלה על עצמה את המשימה - תלא קלה - לרכז באופן שוטף את הדיווחים על אירועי תלונות וחקירות באיזור יו"ש (באמצעות ראשי לשכות החקירות בגזרות יהודה ושומרון), לעקוב אחר התפתחות החקירה ולדווח לצוות באופן עיתי.

ב. הועדה בחנה כ-70 ארועים, שנכללו בדיווחים, והם נסבו סביב פגיעות בגופ (מיעוט מקרים) איומים בנשק, איומים, חשדות גבול, תקיפות, גרימות נזק לרכוש והפרות סדר. מתוך 70 התיקים, כ-15 העלתה החקירה תוצאות והם הועברו לתביעה כהמלצה להעמיד לדין. לעומת זאת מתוך ה-70: 33 תיקים נסגרו ובעשרים תיקים הטיפול סרם הסתיים (מתוכם 4 שבהם לא אותר חומר החקירה). מבין התיקים שהטיפול בהם סרם הסתיים רק 5 הם מחדשים מרץ ואפריל. לעומת זאת ביתרם במשכת החקירה למעלה מחצי שנה וחלקם אף למעלה משנה (10 תיקים באירועים שארעו כחדשים אפריל עד מאי 1981 ו-4 שהחלו בחדשים נובמבר ודצמבר 1981).

הנסיגה מלמד שחקירות ממושכות מהסוג האמור אינן עשויות להניב תוצאות, וניתן אם כך לומר שמתוך 70 התיקים האמורים נסתיימו 53 בלא כלום.

מתוך 33 התיקים שנסגרו, כמחציתם נסגרו מחסימה עברית לא נודע (על"ן), 5 בשל חוסר הוכחות, 7 בשל העדר אשמה, 3 בהעדר אינטרס ציבורי.

צוות המעקב לא בדק את מכלול התיקים לגופם, אולם בדיקה ספורדית העלתה 15 תיקים שבהם החקירה בראתה לצוות כושלת, או שהיו בה פגמים של ממש, חלקם מאלה שהטיפול בהם סרם הסתיים וחלקם שנסגרו בעקבות חקירה כאמור.

עוד יש להעיר כי במספר מקרים לא נפתחת חקירה, אלא בעקבות פגית הועדה (ועל כך ידובר להלן) וכי במספר מקרים נמצא כי הדווח לועדה היה לקוי, (כ-10 מקרי תלונות שלא נכללו בדיווחים) או שהיו חריגים מבחלי הטיפול שקבע צוות המעקב (כ-6 תיקים).

ג. את ממצאי צוות המעקב יש לקרוא בכפוף לשני סייגים אלה:

(1) דרכי החקירה וסיבה ניתנים לבחינה ערכית אמינה רק תוך השוואת פעולתן של הרשויות החוקרות במגזר בחינת הצוות עם פעולתן במגזרים אחרים באיו"ש וכן עם פעולתן בישראל (השוואת שהיתה מעבר ליכולתו של צוות המעקב).

(2) לא ניתן להעריך את טיב פעולתן של הרשויות החוקרות בלא שיוואו בחשבון אילוצים מהסוג המקובל כגון מחסור בכח אדם, רמת החוקרים, סדרי עדיפויות, קשיי שפה, אוכלוסית ערבית עוינת וגורמים אחרים, שאין בינם לשאלת מיהות המתלוננים וחללונם ולא כלום, ויש בהם כדי לשמש גימיק לאיסיות בחקירה, כשל חקירה או סגירת תיקים שחקירתם לא מוצתה.

מהעולה במקובץ ממציא צוות המעקב, ניתן להסיק במידת רבה של כסחה כי יש בממצאים שבדו"ח כדי להצביע על תמונה מצב שאינה ברתנה להצדקה או להסבר תוך הסתמכות על אילוצים כלליים בלבד, והמגלה באופן ברור מאפייני רקע מיוחדים ובעייתיות קשה הנגזרת ממאפיינים אלה.

ד. הקביעה שלעיל מסתמכת על אלה:

(1) היחס בין כלל התיקים לבין אלה שנסתיימו בלא תוצאה של העמדה לדין ואחוז סגירת התיקים מסיבת על"ן.

(2) בתיקים רבים במשך הטיפול משך זמן בלתי סביר בלא שום לכ לרגישות נושא החקירה. בחומרה יתרה רואה צוות המעקב את קצב החקירה האיטי (ואת קצב הדיווח) באירועי טות כתוצאה מירי. עוד יצויין כי גם באותם מקרים בהם התחייבה פרקליטות המדינה בפני בית המשפט הגבוה לצדק על חקירה יעילה - לא הועילו מאמצי צוות המעקב לזירוז הטיפול.

(3) המקרים שלחלן, שהם תבולטים מבין אלה שבדקה הועדה, יש בהם כדי לנרס את המסקנה האמורה ממישור ההערכות למישור העובדות. פרוסס יובא במח, שעשוי להראות כהרחבת יתר, וזאת משום שיש בהם, כשהם לעצמם, כדי לפרוש, ללא תוספות הסברים, את יריעת הרקע והמאפיינים ואת הניגודים שבין המחוייבות לבין המציאות.

א. פרשת בית הדסה (בג"צ 175/81)

(א) ביום 29.4.81 גדונה בבית המשפט הגבוה לצדק, בין השאר, טענת העותרים, שהמחזיקים בבית הדסה בחברון מתבכלים לתושבי העיר, בעיקר לאלה שבקרבת מקום, כשמשורתם חסוצהרת והמשתמעת היא להפחיד ולתרחיק תושבים כדי לממש את זכותם להתישב בחברון. בית המשפט מצא כבבדות משקל את התלונות בדבר הריסת חלק מתקרה של חנות בבית הדסה שהוחזקה בידי אחד העותרים כדייר מוגן. אמר בית המשפט:

"בהלונותיו של העותר בפני בית המשפט נאמר שלמחרת הג המורדים מצא שחתקרה תמוססה. "ההסבר" שניתן לו על ידי יושבי הקומה מעליו היה שזו תוצאה מקרית מריקודים לרגל התג. לכתחילה הסס קעותר אם להתלונן. אחר כך הדיגיש שעם תיקון חזק יעבור על התקריט לסדר היום, ברם, למחרת (בתלונה נוספת במסגרת) מסר שגם הסחורה נעלמה. הוא הוסיף וספר שיושבי הבנין דחפוהו והאיצו בו למסור את החנות לחזקתם, בסענה שבעבר היה זה חדר המדרגות המקורי שחוביל לבית הכנסת. תלונה זו, שהיא רצינית בעינינו לא זכתה לטיפול מתאים. מסתבר מהודעת המשיבים כי לאחר שחתקרה תוקנה התיק נסגר. ההסבר, כאילו בקשו בדרך זו להרגיע את הרוחות, רחוק מלהגיה את הדעת."

והוסיף בית המשפט ואמר "אין ספק שתפקידו העיקרי של הריכוז בשטח מוחזק הוא לשמור על החוק והסדר. זאת עליו לעשות גם בתוך כל תלונה מצד תושבי המקום, אולם בר בבר חשוב להבחין לתושבים זכותם וחובותם להגיש תלונה כל אימת שמתבטאים להם, לעמוד על כך שזו תבדק וכן שינקסו צעדים המתבקשים מן המסבירות שיוסקו.

רק משחצתירה בפנינו פרקליטתם המלומדת של המשיבים שתיק החקירה בענין החנות נפתח מחדש וכי נתנו הוראות להתייחס במלוא כובד תראש להפרות הסדר הטוב, שוב לא ראינו טעם להוציא צו על הנאי בנושא התלונות, רוצים אנו לחאמין שמעתה יהיה הטיפול יעיל וכי תעבריינים יועמדו לדין."

ביהמ"ש דחה את הבקשה על סמך הצהרת ב"כ המדינה "שנבקשו צעדים כדי לתבטיח שמירה על החוק והסדר וכי תלונות התושבים נגד המחזיקים בבנין "הדסה" יסופלו כדחיפות וביעילות.

(ב) בימים 6.5.81, 25.5.81 ו-26.5.81 פנתה מנהלת מח' תבגצ"מ בפרקליטות המדינה לכל הגורמים הנוגעים בדבר, לרבות מתאם הפעולה בשטחים, מפקד איזור יו"ש וראש אגף החקירות במטה הארצי, משטרת ישראל, והפנתה תשומת לבם להערות בית המשפט, לבקורת באשר לחקירה ולהתחייבות המדינה בפני בית"מ לתמשיך בחקירה.

עוד יש להעיר כי לפני החלטת תבגצ"מ פנה פרקליט המדינה אל ראש אגף החקירות במטה הארצי ובקשו לחקור בתלונות המתלוננים בחדישו כי הנושא הוא בעיניו בעל חשיבות מירבית (מכתבו מיום 14.4.81).

(ג) ומה עלת בגורל החקירה?

ביום 1.6.81, חודש לאחר מהתחייבות שניתנה בתבגצ"מ, תועבר תיק החקירה לפרקליטות בצירוף דו"ח הסיכום של רפ"ק קליג' (רל"ח יחודה). הדו"ח לא התייחס לנקודת העקריה, אותה נתבקשה המשטרה לחקור, תייגו האם נעברו עבירות פליליות מצד ואחרים בשל תקיפת והשגת גבול פלילית בקשר לגרימת חזק בחנות. באותו דו"ח תלת רפ"ק קליג' את חמבעות המשטרה מחקירה מקיפה בסמוך לארוע בהוראת מושל חברון למפקד תחנת חברון. לעומת זאת, לא היה בדו"ח האמור כל בסיס לקבוע ממצאי חקירה בקשר לטענות המתלונן. כן לא היתה בו קביעת עמדה ביחס לשאלה באם ניתן לתאשים מישהו בעצם גרימת החזק ובדבר אמינות הטענה שהחזק נגרם כתוצאה מרקודים.

במכתבו מיום 21.6.81 אל ראש אגף החקירות במטה הארצי מציין פרקליט המדינה כי אינו משוכנע כלל וכלל אם נגבו בנקודות אלה כל העדויות שבאופן סביר ניתן היה לצפות שייגבו.

התיק הוחזר למשטרה להשלמת חקירה וחזר רק בחודש פברואר 1982, כלומר 8 חדשים לאחר שהועבר למשטרה להשלמת החקירה (וכשנה פחות חדשים מאז הורה בית המשפט הגבוה לצדק על חקירה עניינית).

(ד) יחית זה מן העניין לצסט כאן את מסקנותיו של פרקליט מחוז ירושלים, שאלו הועבר התיק לאחר השלמת החקירה. במכתבו מיום 1.2.82 כתב:

"מתיק המשטרה עולות העובדות הבאות:

יום שישי ה-20.3.81 היה ערב פורים. רפד תברוני, אשר לו חנות מתחת לבנין בית "הדסה", סגר את חנותו בשעה 11.00 כמנהגו בימי שישי. בבואו לחנות למחרת בבוקר גילה בתקרה שמעליה, המשמשת רצפה לבית הדסה. חור בגודל 1.1/2 מ' הרפד ניגש למשטרה להגיש תלונה ולאחר ברור עם הממשל הצבאי הוברר שכיום שישי בלילה "רקדו" בבית הדסה לכבוד חג פורים ונוצר החור. המקרה דווח לממשל הצבאי עוד ביום שישי בלילה ע"י וסוכם כי הגזק יתוקן והרפד יפוצה. הרפד הלך אותו יום לראש עיריית תברון ושם נאמר לו שיתחיל בינתיים לתקן את התקרה. על מנת לתמוך בתקרה הבלאו הרפד ובנו ברזלים והחלו בעבודתם. אז נפתח הדיקס, שהושם על החור שנוצר, ו אמר להם להפסיק לעבוד עקב קדושת חשבת. בצאת השבת חזר הרפד ואז בהיותו סמוך לחור נפתח הדיקס שנית ו הורה לו להפסיק לעבוד ודחף את ידו דרך חבור לכוונו של הרפד ואצבעו של פגעה בקצת עינו הימנית של הרפד שהחל דומע אך לא במגע ולא הוצרך לשום טפול רפואי.

בחצות הלילה ביקר קצין מהממשל בבית הדסה וראה שכל התקרה כבר קרסה וחברה צעירים מפנים את החנות. לשאלתו מה פשר הדבר הודיעו כי התקרה התמוססה והכותנה שבחנות עלולה להתלכלך לכן מוציאים אותה. כשעתיים וחצי לאחר מכן בעקבות הודעה שדלת החנות פתוחה נגש אותו קצין לשם וראה ש אמר לקצין שהוא חוזר עכשו בהתחדשות היישוב היהודי בתברון.

כיום ראשון כאשר בא הרפד לחנותו וראה שהיא ריקה. חסרת תקרה, אך עם גרם מדרגות, התישב בפתח החנות והחל לבכות את מר גורלו. 3 אנשים חמושים מבית הדסה שזהותם לא הוכררת נגשו אליו יחד עם ובקשו להפנות את עצמו מפתח החנות. כאשר ענה להם שזו חנותו דרכו שלושת תכורים על רגליו ודחפוחו החוצה ויחד תרימוהו ותביחוהו או זרקוהו החוצה. בנו שתגיע בעת ביצוע תפנוי, גזחף אף הוא כתוצאה מדחיפת זו כואבת לו ידו השמאלית. אז נגש הרפד למשטרה והתלונן רשמית. בתלונה זו מוסר הרפד כי התקרה בזוקה כפי שנמסר לו לפי עקב רקודים, וכי הוא יפוצה. אך כאשר בא למחרת ראה שכל התקרה הרוסה ושלושה בחורים שיכול לזהותם דחפוהו החוצה.

לאחר שהוגשה תלונה זו הובסח הן מהממשל והן מהמסורת שהמצב יוחזר לקדמותו במחירות האפשרית ואכן הכל תוקן במחירות מירבית וכל מה שגשבר או שתוקן או שחולף בחדש. אפילו רצפו לו במקומות שקודם לא היה ריצוף. הנזק היחידי שנותר הוא שהכותנה הטובה נתערכבה עם הלא טובה...

מפירוט העובדות הנ"ל עולה בהרור מעורבותו של הן במה שקרה לתקרת תחנות והן במה שקרה לבעל התחנות. קשה להגיד שאכן החור בתקרה נגרם ע"י חקודים הסוערים אם כי שאלת היא אם גתן להוכיח בבית המשפט שהחור נגרם ע"י מעשה מכוון וכן שיד חיתה במעשה. אותו קושי נעוץ גם "בהתמוססות" התקרה...

הראיות באשר לתקיפות הן חזקות יותר אם כי גם כאן קיימים קשיים...

(ח) בסופו של דבר החליט פרקליט המדינה ב-8.3.82 כי: "בהתחשב בקשלי ההוכחה וביתר נסיבות המקרה, כגון העובדה שהמתלונן פוצה ביד רחבה ואינו כנראה מעוניין בפתיחת הפרשה מחדש, גראה לי, כי מן הדין לסגור תיק זה."

(ו) נראה כי הדברים מדברים בעד עצמם ויש מקום לחשוב כי העדר סיפול ראוי מיד עם קבלת התלונה תרם גם הוא לכך שהסדר וחחוק לא מוצו בענין זה.

אולם דבר החמור ביותר שראוי להצביע עליו בהקשר זה, הוא האמור במכתבו אל רפ"ק קליג' מיום 1.6.82 לפיו הורה מושל חקרן למפקד התחנה בחברון שלא לחקור, בהוראת זו של המושל שלא לסגל במקרה באחז רל"ח מסת גפת יהודה לחצריק את מחזל המשטרה.

עוד יש לציין כי רל"ח יהודה, שדיווח לצוות המעקב על חקירת בית מדינה אמר במפורש כי בנושא זה תיה קשר של שתיקה, וכי לא נחקרו כל האנשים שניתן היה לחקורם.

ב. פרשת התלונות נגד

(א) הפרשה נסבה סביב תלונות על חשגת גבול, איומים ביריות וסגירת דרך. התלונות כווננו כלפי אדם בשם, שהוא תושב אחת ההתנחלויות באיו"ש ואינו נושא תפקיד רשמי כלשהו. בעקבות העתירה שהוגשה לבג"צ נערך בירור והתברר שאותו אדם העלת דחפור לשטח בלי כל אסמכתא חוקית או הוראה ממפקדת האיוזור. כן הוברר כי נגד אותו אדם הוגשו בעבר תלונות על מעשים חמורים ביותר, שתושבי המקום סעבו כי בצע, ונפתחו נגדו תיקי חקירת משטרהיים. התלונות נסכו על ארועים שארעו בחדשים פברואר ומרץ 1981.

(ב) ביום 7.4.81 כתב היועץ המשפטי לממשלה אל ראש אגף החקירות במסגרת ישראל ובקש לתורות על ניתוח חקירה משטרתית כשל תחשך לביצוע עבירות על ידי אותו

(ג) ביום 27.5.81 נשלח מכתב תזכורת למסגרת מטעם צוות המעקב.

(ד) תיקי החקירות הועברו למחלקת תבצ"ס בפרקליטות המדינה בלי שהסתיימה החקירה ובלא המלצות ועל כן הוחזרו שנית למסגרת לסיום החקירה.

(ה) ביום 19.6.81 נשלחה תזכורת בוספת למטה הארצי מטעם צוות המעקב.

(ו) ביום 2.9.81 החזיר ראש מדור התביעות במטה הארצי את תיקי החקירות לר"ח שומרון בציון שהחקירה לא הושלמה ותוך פירוס הצעדים שיש לבקש להשלמת החקירה. (בדיקת זכויות קניין, שבילים, וכו').

(ז) ביום 6.9.81 סגר ר"ח שומרון את אחד התיקים בנימוק על"ן (בניגוד לנחל שקבע צוות המעקב לפיו חיה עליו להעביר את התיק לפרקליט מחוז).

ביום 29.10.81 הועברו 5 תיקים לפרקליטת מחוז המרכז בהמלצה לסגירה (צוות המעקב בקש מפרקליטות המחוז לדעת את בימוקי הסגירה אך עד היום לא נודעו לו חנימוקים).

2 תיקים הועברו תאחד לתובע תצבאי בשכם ותאחד לכי"מ שלום בסול כרם וב-3 תיקים טרם הושלמה החקירה עד לכתיבת דוח זה. דתינו שנת ושלוש חדשים מאז האירועים. הסיבה שנמסרה לצוות להצדקת אי השלמת החקירה היא המתנה למודד מיו"ש (תשעה חדשים מאז שהתיק הועבר לר"ח שומרון לצורך ביצוע המדידות).

ג. פרשת קדומים (בג"צ 430/81)

החקירות במסגרת הארצית תבצ"ס ביום 25.9.81 אל ראש אגף

1. לבית המשפט הגבוה לצדק הוגשה עתירה בה סוענות העותרות כי הן בעלות מקרקעין בכפר קדום שבאיזור יהודה ושומרון, וכי אדמותיהן חיו זרועות ובסוענות עצי זית. כן סוענות העותרות כי בחודשים מאי ויוני ש.ז. בעקרו כ-300 עצים במקרקעין הנ"ל ובוצעו מעשי השגת גבול וברימת גזק לרכושם. עוד סוענות העותרות כי הוגשה תלונת למסגרת ישראל על המעשים הנ"ל, וכן כי חיו פניות בעניין זה גם לנציגי הממשל.

2. לצורך חכנת התשובה לבג"צ בקשנו לברר את העובדות ובישיבה שקיימתי לצורך זה אשתתף גם ראש משרד חקירות בנפת סול כרם סמ"ש שלו. קצין תמסגרת הנ"ל הציג בפני את חיק החקירה שנפתח בעניין הנדון.

משנה ליועץ המשפטי למ

5. מתוך עיון בתיק החקירה מתברר כי אכן הוגשו תלונות למשטרת סול כרם בענין נשוא העתירה, וכי חקירת המשטרה העלתה שאכן נעקרו ונגדעו מאות עצים ובוצעו מעשים בלתי חוקיים בתיק למקרקעין שהעותרות סוענות לזכויות בהם, תיק החקירה בסגר מן הסעם ש"העברייני לא ידוע".

4. אף כי ידועים לי הקשיים הרבים הכרוכים בזיהוי ובאיתור העבריינים בעבירות הקשורות בהתגבלות לתושבי אזור יהודה ושומרון כבר התרעבו לא פעם על כך שיש לעשות כל מאמץ כדי לגלות למצות את החקירה ולגלות את העבריינים (זכורה לה בודאי פרשת בית חדסה בחברון).

5. בענין נשוא העתירה הנוכחית יחיה עלינו להסביר לבג"צ מהן הפעולות שנעשו לטיפול בתלונות שהוגשו הן למשטרה והן לממשל הצבאי. לכשעצמי אני בדעה כי ניתן היה לפחות לנסות לחביא לידי זיהוי אחד מן העבריינים העיקריים בפרשת שכן המתלונן בתיק המשטרה בתיק תיאור של אדם אשר אינו עליו יום לפני שבוצעו המעשים, וכמו כן בעת שהחוקר המשטרי סייר במקום מצא בשטח הגדון את אחד המתיישבים מקדומים. יתר על כן לפי הסענה גם עבר במקום טרקטור וניתן לברר מי העסיקו. לפיכך בקשתי מראש משרד חקירות סול כרם כי התיק יפותח מחדש לשם השלמתו.

הנני רואה לנכון לחזור בהזדמנות זו על כך שיש להנחות את האחראים לחקירות באזור יהודה ושומרון באשר לחשיבות שיש לפעולות חקירה המיועדות לגלות את האחראים למעשי אלימות ולהפרות הסדר באזור.

אודה לך איפוא אם תורה להעביר אלי בתקדם את ממצאי החקירות ודו"ח על הפעולות שנעשו בעקבות החקירה, שכן העתירה קבועה לשמיעה בבית המשפט הגבוה לצדק ביום 16.11.81.

התיק חזר להשלמת חקירה, ועל אף האינדיקציות, שיכלו לכאורה לשמש כבסיס לזחוי החשודים, תוחזר התיק מהשלמת החקירה בלעומת שבא ותועבר לאחר חידשים רבים לפרקליטת מחוז המרכז, בהמלצה לסגרו. ניתן להניח כי חלוף הזמן והעדר חקירה עניינית בסמוך לתלונה הם שחסמו את האפשרות לתביא את החקירה לכלל מלצוי.

ד. פרשת יחסי שילח וכפר קריות

(א) בחדשים ספטמבר ונובמבר 1981 התלונן עו"ד חורי בשם תושבי כפר קרית כי מרשיו מגורשים בכח מאדמותיהם ע"י מתגחלי שילח אשר הפכו חזקה בקרקעות מרשיו והשיגו גבולם, שלא כדין ותוך ניצול נשק ואיומים בנשק.

במכתבו לסגן מיוזמ"ש במפקד איו"ש מציין עו"ד חורי כי בעבר התערב הממשל להחזיר את המצב לקדמותו, לאחר שתלונותיו על השגת גבול נמצאו מוצדקות והוא מוסיף:

"ביום 5.11.81, ולאחר שתודעתם לי כי המתנהלים בשילת אינם כפופים לכם וכי אינכם יכולים לחייבם לצאת את השטחים שהשיגו את גבולם, ולאחר שהודעת לי כי בעבר פנו מרשי למשטרה בתלונות בענין אך המשטרה לא פתחה תיק והפנתה אותם לממשל הצבאי, שלא עשה דבר בנדון, הצעתם לי לפנות בשנית למשטרה בתלונה וכי מצדכם תדאגו כי המשטרה תספל בנדון כמחוייב על פי החוק, פנו מרשי ביום 5.11.81 ותגישו תלונה ובו ביום התקשר אלי התוקר מר חלים עאט משטרה שכם והודיעני כי הוא מספל בתלונה וכי יחקרו המתנהלים בנדון". את מכתבו מסיים עו"ד חורי בהבעת תקווה שמתנהלי שילה יועמדו לדין על הפרות חוק והשגות גבול ושהמשטרה בעזרת הצבא תמנע מהמתנהלים מלהמשיך בהפרות חוק ומלהפריע לתגברות ולאיום על מרשיו. במכתבו מיום 9.11.81 אל היועץ המשפטי לממשלה קבל עו"ד חורי על כך שהפרות החוק מצד המתנהלים לא הופסקו וכדבריו "הם ממשיכים לעשות כעולה על רוחם בטברם כי הם מחוסנים ומוגנים (אולי בצדק) ע"י הממשל והממשלה התומכים בהם ונותנים להם גיבוי...".

(ב) במהלך הדיון ביום 2.11.81 במשרדה של מנהלת הכגצ"מ ובהשתתפות יו"ר צוות המעקב הכתירו מפקח שלו וקצין הכפרים של גפת טו"כ כי בידיהם תלונות רבות על מעשי התגברות של תושבי הישוב הישראליים. כתוצאה משיבת זו בקש רע"ב הדיון הבינלאומי בשם פצ"ר ממפקדת יו"ש לרכז את התלונות הן במשטרה והן בנפות ולהעבירן ליו"ר צוות המעקב.

(ג) ביום 1.12.81 כתב רס"ן שמעון שסיין, סגן היועץ המשפטי למפקד יו"ש אל משטרת ישראל כלחלן:

1. בשיחתי הטלפונית שבסימוכין נמסר לי כי הטיפול בתיק, אף שנפתח בתחנת שכם הועבר לתחנת רמאללה.

2. עקב תרגישות הרבה בטיפול בתיק, וזאת בשל העובדה שעו"ד (א. חורי) טען בפני כי בעבר לא תיתה המשטרה מוכנה לחקור הנושא וכי קיימת אפשרות של פגיעה לבג"צ על רקע זה, אבקשכם לספל בתיק לאחר ולא לסלסלו ביניהם.

3. יצויין שאף אני הייתי בטוח יחד עם עו"ד והתרגשתי כי קיימים לפחות לכאורה סימנים לעיבוד שטחים גרמנים באזורים שלא הוקצו ליישוב.

(ד) ביום 15.1.82, בעקבות ישיבה בנושא בלשכת מנהלת המח' האזרחית בפרקליטות המדינה, סוכם כי סגן היועץ איו"ש ינחה את המשטרה לגבות תודעות מפורסות בשאלות השנויות במחלוקות לענין החזקה.

בעקבות מה שנתברר באותה ישיבה, כי תושבי שילת חסמו שלא כדין את דרך המעבר של אנשי קריות, התחייבו המתיישבים להמנע מלחסום את הדרך. עוד סוכם כי לאחר קבלת ממצאי החקירה המשטרתית וחומר נוסף שיש לאספו יקבעו זכויות השימוש בחלקות נושא הסכסוך. יש להדגיש כי בישיבה זו נדון היבט תקרקעות ולא תהיבס הפלילי שבתלונות תושבי הכפר קריות.

(ה) עד לתאריך כתיבת דו"ח זה (כשמונת חדשים לאחר הארוע) לא הושלמה חקירת המשטרה. לעומת זאת התקשר עו"ד חורי ביום 11.4.82 ללשכת מנהלת מח' הבגצ"ם והתלונן שוב כי תושבי שילת מגרשים את תושבי הכפר קריות וכי התקשר לסגן היו"מ במפקדת יו"ס שהגיב באמרו כי "אין מח לעשות"

המשטרה תולה את הסיבה לכך שהטיפול בתלונות מחדשים ספטמבר ונובמבר 1981 טרם נסתיים בכך שנושא המדידות בשטח (שאינו מתפקיד המשטרה) הוא נושא קשה ועד היום לא נקבעו הגבולות, כדי להכריע בסכסוך הגבולות.

ה. תלונת אשת מחמוד עוואד (בג"צ 12/82)

(א) בתאריך 19.1.82 דן בית המשפט הגבוה לצדק בתיק הג"ל, ובין השאר הורה לסגל בתלונת אשת העותר על תקיפת ולתביא את פוצאות החקירה לידיעת באת כוח העותרים.

באותו דיון הצהיר נציג היועץ המשפטי לממשלה כי

"ככל שתדבר נוגע לתלונתה של אשת העותר החמישי, הטוענת כי הוכחה על ידי גורם משטרה, הרי תלונה זו נבדקת ותוצאות החקירה יובאו לידיעת באת כוח העותרים, וכי תלונות נוספות אשר מוגשנה בדרך הקבועה לכך, יטופל בהן כמובן גם כן בדרך המקובלת".

(ב) ביום 2.2.82 שלחה מנהלת מחלקת הבגצ"ם בפרקליטות המדינה אל ראש אגף חקירות, במטה תאריצי את העתק ההחלטה בבג"צ 12/82 וכך נאמר במכתבה:

"כיוון שהנושא קשור, בין היתר, לסענות בדבר מחללים מצד המשטרה בטיפול בתלונות של תושבים מקומיים ראיתי לנכון לתביא הדברים לידיעתך.

במיוחד ברצוני להפנות תשומת לבך לאמור בפיסקה 2(ג) ו-(ד) להחלטת בית המשפט הגבוה לצדק ולמתחייב ממנה. היינו, כי המשטרה והעבא יתערבו במקום רק אם יתיה חשש להפרת השלום והסדר הציבורי וכי תלונות שתוגשנה למשטרה תחקרנה כזאות.

כן התחייבנו לתעביר תוצאות חקירת המלוכה של אשת העותר החמישי לידיעת באת כוח העותרים...

אודה לך אם תינתנה הוראות מתאימות."

(ג) ביום 9.2.82 בקשה יו"ר צוות המעקב דווח על תוצאות הבדיקה וראש מחלקת חקירות במטה הארצי פנה באותו יום במכתב לרל"ח שומרון ובקש פרטים על החקירה.

(ד) עד לכתיבת דו"ח זה טרם הסתיימה החקירה. דווח נציגת המשטרה בצוות המעקב היה כי החשודים בתקיפת האשה הם אנשי מג"ב וכי ב-24.1.82 מונה קצין כודק ממג"ב. נציגת המשטרה לא הצליחה עד לכתיבת דו"ח זה לברר פרטים על גורל החקירה או על סיבת משכת. יצויין שהמלוכה היא מיום 21.12.81. למותר לומר שקשה לצפות לתוצאות כלשהן מחקירה זו.

1. תלונת ניקולס ג'ריס (בג"צ 149/81)

(א) בעקבות עתירתו של תושב בית ג'אללה בעניין הפקעת קרקעות, הורה הבג"צ לחקור את תלונותיו של העותר, שטען כי ביום 15.2.81 נתגלו כלפי אזורי וואנשי צבא באלימות כאשר גדרו את חלקה, והוא ניסה למחות על כך. אמר ביה"מ בהחלטתו (מיום 13.5.81): "גב' בייגוש... חודיעה לנו כי תלונות אלה בחקירות עתה ואנו יוצאים על כן מתוך ההנחה כי שתי עילות המלוכה שהוזכו כאן אכן ייבדקו באופן ממצה על אף דחייתן של העתירה".

(ב) ביום 25.5.81 כתבה מנהלת מח' הבג"צ לרשויות הממשלה והפנתה תשומת לבם לתערות של בית המשפט.

(ג) ביום 19.6.81 בקשה יו"ר צוות המעקב דווח על חקירת ותוצאותיה.

(ד) עד יום כתיבת דו"ח זה לא הסתיימה החקירה, ולעומת זאת מסתבר כי משטרת ישראל מחפשת את הדיק החקירה שנעלם (שנה ושלושה חדשים לאחר האירוע).

2. פרשת שומר הואקף במערת המכפלה

(א) בעקבות פריטום בעתון הארץ מיום 22.10.81 בגושה תקיפת שומר במערת המכפלה וחפירה מתחת למפלס התחתון של מערכת המכפלה בקש צוות המעקב דו"ח על חקירת הארוע.

(ב) היועץ המשפטי למפקדת יו"ש העביר לידיעת הועדה (ביום 17.12.81) דו"ח (מיום 30.11.81) ערוך בידי סא"ל מנוח זהבי, מפקד גפת חברון, ממנו עולה כלחלון:

א. ארוע הכאת השומר:-

1. בתאריך 18 אוק' 81 בין השעות 16.30 ל-16.45 ביקרו ותפלו במערכת המכפלה של המשפטים ושר החקירות זאת במסגרת חגיגות הכנסת ספר תורה ע"ש אביו של שר המשפטים לביים כנסת אברהם אבינו.

2. לארוע הצטרפו וחגגו רבים מתושבי ק. ארבע.

3. בזמן התפילה במערכת המכפלה באולם יצחק אחד משומרי הווקף עבר בין המתפללים בדרכו משער הכניסה לאזור תפילה חסוסלמים, בעת מעברו בעס כירכו אחד מתושבי ק. ארבע זאת לנוכח עיני מפקד משטרת חכרון ושוטרים נוספים.

4. אני שהייתי גם כן במקום, הדבר הובא מידית לתשומת ליבי. חורתי מידית את שומר הווקף להגיש תלונה למ"י ופניתי ליהודי המכה בשאלת מדוע עשה מה שעשה ועל כך נעניתי בגסות.

5. למרות הוראתי המפורשת לא הגיש שומר הווקף תלונה במשטרה ורק כעבור ימים מספר לאחר שנודע לח"מ שהערבי לא התלונן צויתי על השומר לעלות מידית לתחנת המשטרה ולהגיש תלונה וכך היה.

6. הענין עדיין בחקירה מ"י - ארוע מס' ב' - מ-23.10.81 (האיש הגיש תלונה ב-23.10).

ב. ארוע חקירה במערה:

1. ב-19 אוק' 81 בשעה 02.40 התגלה בסיון פריצה למפלס התחתון של המערה שבוצע ע"י קבוצת מתפללים יהודים מק. ארבע. לאחר גילוי הניסיון בעשה חבל להסתירו ולנסות לפקד הנזק שנגרם מבלי שיוודע על כך לאנשי הווקף. בשעה 06.15 התגלה הדבר ע"י אותו שומר מאנשי הווקף (כהערת אגב יש לציין שעד אותו רגע צלע השומר באופן מודגש כרי להפגין כמת קשה בחבל מידית היהודים ולפתע בעת גילוי הפרשה תחל לרוץ באיילת שלוחה).

2. תח"מ היה נוכח אישית במקום. השומר לא בפגע בעת הגילוי לא ע"י תושבי קרית ארבע ולא ע"י אף גורם אחר (במקום היו חיילים וקצינים רבים).

3. גם כנגד החשודים בביצוע נסיון הפריצה וגרימת הנזק הוגשו תלונות ב-מ"י על ידי תח"מ ומפקד המערה, נפתחה חקירה משטרתית (תיק מ"י מס' 1014/81).

3. אופייני שעיתונאי מסוגו של יהודה ליסני הכותב באופן מגמתני ושיטתי נגד הממשלה יבשל ויערב במתכוון 2 ארועים שאין ביניהם קשר כדי להכפיש.

4. להבא מומלץ לבדוק נושאים מהסוג הנדון ולפותרם בשיחת טלפון אחת ולהמנע מגיירת מכבידה ומיותרת.

(ג) כיון שעלת מהדו"ח כי משטרת חברון פתחה תיק (שאגב, לא נכלל בדוחי הארועים שקבל הצוות) בקש צוות המעקב מהמשטרה דווח על תנעשה בתיק.

(ד) במקום דווח על האירוע מחודש אוקטובר קבל פרקליס מחוז ירושלים בחודש מרץ 1982 תיק על אירוע תקיפה אחר מחודש יולי 1981 וחזא הקליס לסגור את התיק מחוסר ראיות. במכתבו מיום 12.3.82 כתב פרקליס המחוז:

"תחלטתי לסגור התיק הנ"ל מחוסר ראיות מן הנימוקים דלהלן:

1. ביום שבת 4.7.81 התמללו מספר יהודים במערת חמכפלה במקום שיהודים אינם מתפללים בו. עפ"י עדותו של קצין התורן מטעם צה"ל במקום, נעשה הדבר במטרה למנוע מעבר מאנשי הווקף.

2. המתלונן, חדר אכו סנינח, ביקש לעבור למערה אך המתפללים מכעו זאת ממנו ולאחר התערבות הקצין התורן ומשנודמה היה לו כי יבתן לו לעבור - תוהקף לפתע ע"י אחד המתפללים "בעל זקן ג'ינג'י", ומכאן תלונתו.

3. הודעתו של הקצין התורן וחילל צה"ל גוסף בגבתה באותו יום ואילו הודעת המתלונן נגבתה למחרת. הודעות מעדי ראיה אחרים, בעיקר מתפללים נגכו כשלושה שבועות לאחר מכן, אף כי מזכרון דברים שבתיק (מסמך ד'), עולה כי תחקיר ראשוני ביחס לזאת התשוד בערך כבר ביום 7.7.81.

4. בעל הזקן הג'ינג'י, שעפ"י הראיות הוא אשר תקף את המתלונן - לא נמצא ע"י המשטרה ולכן לא ראיתי מנוס מסגירת התיק.

עם זאת ברצוני להעיר, כי החקירה לא נוהלה כראוי, שכן לדעתי לו הייתה החקירה לגילויי החשוד מתחילה ביום המקרה סמוך לאירוע ניתן היה לגלות את החשוד ולנסות לזהותו ע"י המתלונן. איבני מעלם מכך שכל הנראה הגיעה תלונה מחוגי המשטרה בשעות הערב המאוחרות של אותו יום, דבר שאינו משביע רצון כלשעצמו, אך לדעתי ניתן היה עוד באותו ערב לצאת ולמצוא את החשוד, דבר שלא נעשה, וכאמור רק ביום 7.7.81 החלה חקירה כלשהי לגילויי.

5. התוצאה תכלתי רצויה היא אלפא שמחד גיטא הוכח המתלונן ומאידך גיטא לא ניתן להעמיד לדין את תוקפו עקב מחדלים בחקירה.

(ה) אף שחומרת תמחול מדברת בעד עצמה קשה להמנע מלחוסף את אלה:

(1) רשויות המדינה התחייבו מפורשות בפני בית המשפט הגבוה לצדק לשמור על החוק וחסדו בחברון ולספל בתלונות או באירועים שיש בהם חשד לעבירה פלילית, אף בהעדר תלונה (ראה לעיל פרשת בית הדטח - בג"צ 175/81). דרך הטיפול האמורה אינה מצביעה כלל וכלל על דבקות להתחייבות האמורה.

(2) המדובר בהקדמת במקום קדוש, שהמשטרה חייבת בשמירתו חובה כפולה ומכופלת. חייבות העבירה רגישות ודרך חקירת המשטרה בנושא מעידה אם לא על מחלל מכוון, על מחלל חמור כודאי.

(3) תיק המשטרה מלא תמיהות. מצד אחד נאמר בו כי לא נערך מסדר זהוי משום שהמתלונן מכיר את כל האנשים שהתפללו ואף אמר שיוכל לזהות את המתלונן ומאידך גיסא לא הצליח המתלונן לזהותו.

(4) עולה בבירור מהחומר שבתיק כי קבוצת המתפללים התפללה בזמן שלא נקבע כשעת תפילה, במקום אסור לתפילה (במעבר לבניסח) ובכל הנראה בכוונה לחסום את המעבר למתפללים הערביים. עם זאת מוסם הדגש בתיק המשטרה על הפרובוקציה של שומר הזקף שבקש לעבור במעבר דוקא בזמן תפילת שמונה עשרה, ולכן על חוסר האיגוסים הציבורי שבקידום התיק, שכן המעשה בא כדי למנוע קטיעת תפילה ולא במטרה תקיפה.

יודגש ויובתר כי עולה בבירור מהחומר, ששומר הזקף בקש לעבור במעבר שנחסם במתכוון ע"י המתפללים (עדות הקצין התורן במערה) כי לאחר שהמתפללים סרכו לחת לו לעבור נחלץ לעזרתו הקצין התורן ובקש שיאפשרו לו את המעבר וזאת ללא הועיל, ומשפלים הקצין התורן לשומר דרך בכח תכחו מתפלל בעת שעבר.

(5) ר"ח יתורה, שהופיע בפני צוות המעקב, כשנתבקש להסביר את מחללי החקירה אמר כי הארוע ארע כשבת ולא רצו להפריע את מנוחת שבתם של היהודים ועוד הוסיף כי "המתלונן המיד עושה בעיות ליחורים כשהם מתפללים", כי מדובר בסך הכל במקרה של תקיפה ובעניין זה לא עושים גם בישראל מאמצים מיוחדים, כי היתה פרובוקציה מצדו של הנתקף שחעז לעבור בין המתפללים בעת תפילת שמונה עשרה, שאין עניין צבורי בתיק כי מדובר באיש וקף שהתגרה במתפללים וכי בארץ לא היתה החקירה טובה יותר. עוד הוסיף כי המתלונן התלונן רק למחרת היום, אולם יצויין כי ביום התקפת דווחו אנשי הממשל למשטרה על הארוע ולדעת צוות המעקב חייבת היתה המשטרה לפחות מיד בחקירה. תמיתה היא, האם כך נהגה המשטרה בעת הפרת סדר במקום קדוש בישראל והאם אלה הם שיקולי העדיפות שהיא מפעילה במילוי תפקידה בתחום רגיש זה (מה גם שמסתבר כי התקיפה לא היתה ארוע חד פעמי במקום הקדוש).

(6) ר"ח יהודה דווח לצוות המעקב כי לא היה שיתוף פעולה מצד תושבי קריית ארבע וחבריה סכל את החקירה.

(7) צוות המעקב לא קבל עד היום דווח על גורל החקירה בענין נסיון הפריצה וגרימת הנזק למערת המכפלה, על אף שלמי דווח סא"ל זהבי גפתחה חקירה משטרתית, לא אוזכר כלל חתיק בדווח השוטף של המשטרה לצוות המעקב. אשר לאירוע התקיימה מיום 19.10.81 - ביום 20.5.82 הועבר חומד למחלקת התביעות במרחב ירושלים כדי שהחשוד בתקיפת יועמד לדין.

ח. תלונת עו"ד נעאמנה

(א) ביום 18.12.81 פנה עו"ד נעאמנה בתלונה על הכאת מרשו בעת פעולת חיילים או אנשי מג"ב שבכנסו למועדון בקלנדיה. לפי התלונה בלשון המלונדון כתוצאה מהמכות לבית חולים הדסה ורשויות הכלא ברמאללה טרבו בתחילה לקבלו במצבו החמור.

(ב) ביום 13.1.82 העביר סא"ל ברוך הולנדר באמצעות צוות המעקב את התלונה לחקירת משטרת ישראל, מכיון שבחקירת היו מעורבים אנשי מג"ב. מונה קצין בודק אולם עד היום - כחצי שנה לאחר האירוע לא נסתיימה החקירה או לא דווח לצוות המעקב על טיומה למרות פניות חוזרות ונשנות.

ט. זריקת רמונים על בית משפחת דענא

(א) בעקבות כתבה בעתונים ממברואר 1982 על השלכת רמונים על בית משפחת דענא בקש צוות המעקב לברר האם בערכת חקירה בענין (יצוין כי תאירוע לא נכלל בין הדיווחים שקבל צוות המעקב). לפי טענת המשפחה, המתגוררת על גבול קריית ארבע, מתנכלים לה במסרה שתעזוב את ביתה.

(ב) במהלך עבודת הצוות נרשמו שני אירועים נוספים של זריקת רימון על אותו בית (השלישי ב-18.3.82).

מדיווחו של ר"ח יהודה בפני צוות המעקב עולים אלה:

נמצאו סימנים שחריטון הוא נשק צה"ל ואחר השומרים ראה אחרי זריקת הרימון במקום דמות לבושה מדי צה"ל בורחת מן המקום. חוקם צוות חקירה מיוחד (אחרי הרימון השלישי) השומר נחקר והסברה היא שתוא יודע פרטים אך חושש לדבר. הצוות פעל בכוונתם שובים וחקר בשטח, אך ללא תוצאות. יש חשדות בכוון מסויים אך המשטרה חסרת אונים משום שאנשי קריית ארבע אינם משתפים פעולה ולא ניתן לחקרים.

י. פציעת עזאת איזרו - מתקן מכונות הכביסה בחברון

(א) ושוב בעקבות כתבה בעתון (מיום 2.4.82) לפיה תקפו ארבע מתושבי קריית ארבע אדם בשם עזאת ופצעו אותו בסכינים, בקש

צוות המעקב דיווח מהמסמרת. לפי הדיווח העמונאי (יהודה ליטבי) אמר לו רפ"ק קליג' כי התקיימה תיא על רקע "ניאוף" וכי זהות הדוקרים ידועה לו והוא אף הציע לחשודים "להודות בבית משפט ולגמור עם זה".

(ב) יצויין שתארוץ לא פורט בין דיווחי המסמרת השוטפים לצוות. מר קליג' הסביר לצוות המעקב שמפקד התחנה לא דיווח לו על תארוץ ושהמקרה ארע על רקע של יחסי חרבי הנתקף עם יהודיה ולא ניתן לזהות את התוקפים. מר קליג' דחה את הדברים המיוחסים לו בכתבה, אמר שאין ראיות ושהתיק נסגר בנימוק עבריון לא נודע ביום 10.1.82 (לא בידי פרקליט מחוז, בהתאם להנחיות הצוות, אלא בתחנה).

(ג) תצוות בקש לראות את תיק החקירה ומעיון בו ראוי להצביע על אלה:

(1) ההתרשמות היא שהחקירה לא מוצתה מבחינת אלה שאותם אפשר היה לחקור.

(2) בתיק מופיעה תרשומה, הקובעת שכיון שכולם (?) שלמים עם המעשה בגלל תרקע שהצמידה אותו (יחסים בין ערבי ליהודיה) אין קצת חוט להגיע לזהותי התוקפים. היתה פניה למודיעין ועם זאת נסגר התיק מחסיבה עליון. יש לחזור ולחדגיש כי לצוות המעקב לא דיווח על התיק, אלא לאחר שקרא על חנושא בעתון, וכי התיק נסגר שלא לפי תנחיות צוות המעקב.

יא. פרשת סוחר החרס ביריחו

(א) ביום 16.5.81 התלונן בעל חנות לדברי חרס ביריחו כי יהודי תושב בקעות אים עליו הנשק.

(ב) הדיווח ממסמרת מיום 24.11.81 לא כלל תוצאות החקירה. על פי בקשת הצוות לברר מה עלה בגורל החקירה, נמסר לצוות כי התיק נסגר כיון שהתלונה בוטלה וכיון שמדובר בשכסון מסחרי. הצוות בקש לקבל את התיק ולאחר עיון בו הסתבר, כי תלונה הסותר היתה על כך שמכר לאנשים כדי חרס, שהוכנסו למסען מכונתם על אף עצתו להם שלא לעשות כן מחשש שיסבכו. כעבור זמן חזרו האנשים ופעלו שכדי החרס סדוקים, ובאיומי אקדח דרשו כספת חזרה. לאחר שהחזיר להם את הכסף זרקו את הכרים על סחורה בחנותו וגרמו לו נזקים.

(ג) בעקבות זאת כתב פרקליט מחוז ירושלים ביום 26.2.82 -

"עיינתה בחומר הראיות שנאסף עד עכשיו בתיק זה והגעתי לידי מסקנה, כי יש בו לכאורה ראיות המחשידות בבצוע עבירות של פחיסת באיום לפי ס' 428 סיפא לחוק העונשין גרימה נזק בזדון לרכוש לפי ס' 452 לחוק העונשין וחדחה בחקירה עבירה לפי ס' 245 לחוק.

גרסתו של המתלונן היא, כי איים עליו באקדח ודרש ממנו לתחזיר את כספו (ששלם עבור העציצים). עוד סוען המתלונן כי החשוד זרק את העציצים וגרם נזק כזדון לחרטים נוספים שהיו בחנות.

עוד הוא מספר, כי לאחר מכן אמר לו המתלונן "אם אתה תלך להודיע למשטרה אני יחזור ויחרוג אותך".

המתלונן מספר כי את הארוע ראה אדם בשם אבו חסן ומאיש זה לא נגבתה עדות.

יתכן ויש עדים נוספים לארוע.

עדותותיהם של החשוד ושני חבריו אינן נראות לי אמינות, שכן בעדותם של שני החברים לא מוזכר כלל - ארוע חשוד לאקדח.

אני מצרף כזה את החומר ומבקש, כי החקירה תושלם כראוי כי החשודים יוזמנו לחקירה נוספת תחת אזהרה, כי ינקטו חליכי חקירה בהתאם לפקודת אח"ק - וכי כאשר תושלם החקירה יוחזר תתיק אלי לחלטה.

(ד) רל"ח יהודה נתבקש לתת הסברים לגבי מה שארע, לדבריו בפני צוות המעקב לא התייחסה המשטרה לנושא הסתיסה כי תאנשים השלימו כיניחם וכי אם יש ביסול תלונה, אפילו המדובר בפשע - אין ענין לצבור להמשיך בהליכים. עוד הוסיף ואמר כי אין לתת תלונה כאשר לאיום בנשק, כי הערבים מגזימים ודי להם שהיהודי נושא נשק כדי שיצתיר על איומם. על כך יש להעיר:

(1) אין כל רמז בתיק לביסול התלונה. בהפוך הוא - לפי עדות המתלונן אימו עליו ברצח אם יתלונן.

(2) מדובר באיום בנשק, בקבלת דבר באיומים ובפשע של החרה בחקירה. לפי עדות המתלונן הנשק חופנה אליו. לפי גרסת אחד הנחקרים הנשק נפל במקרה, מכל מקום - בודאי שאין המדובר בסתם גשיאת נשק.

(3) קשה להגיה שבישראל היו סוגרים תיק מהסוג האמור בנימוק של חוסר ענין לציבור.

(ח) עד לכתיבת דו"ח זה לא הושלמה חקירה (תלונה מיום 16.5.81).

יב. גרימת נזק לאוטובוסים במאללה

ב-10.4.81 נמסרה למשטרת רמאללה תלונה על גרימת נזק לאוטובוסים. היח חשד שאנשי מלואים, חלמידים ישיבה בקריית ארבע, גרמו לנזק. ביום 7.5.81 המליצה התחנה לסגור תתיק בנימוק עברייין לא נודע. ביום 14.5.81 מתח רל"ח יהודה במכתב למפקד רמאללה, בקורת קשה על החקירה בצינו כי למעשה לא

נעשתה כל חקירה אלא המשטרה הסתפקה בפניה למצ"ח ולא בקפת אצבע לברר פרטים שבידיה. על אף חבירות הקשה לא מגלה התיק כל מאמץ יתר לחשלים את החקירה וביום 25.4.82, כשנה לאחר הארוע נסגר התיק בנימוק על"ן.

יג. חקירת מקרי מות לא טבעי

(1) קושי מיוחד לצוות היה לעקוב אחר חקירות המשטרה במקרים של פגיעות פטריות שמעורבים בהם ישראלים, שאינם חיליים, בעיקר נוכח ריבוי אירועים אלה לאמרונה. דווח המשטרה בתחום זה היה איטי ביותר. על פגיעות בלבד (שאין בצדן תלונה) לא היה דווח ואין מתנהלות כלל חקירות ועמדת המשטרה (כפי שהביעות רל"ח יהודה וגציגה המשטרה) היא שהמשטרה אינה מסוגלת לעקוב אחר אירועים אלה. מכל מקום מעקב הצוות היה לקוי מעיקרו, משום שפרטי דווח עדכנים הגיעו באיחור רב לצוות. צוות המעקב קבל דווח על שתי חקירות מקרי מוות - פרשת הריגת הנער מסנג'יל (15.3.82) ופרשת הריגת נער בכני נעים (24.3.82). על פי מידע אמצעי התקשורת, בקשה הועדה פרטים על מות נערה בת ה-14 מהכפר אל ערוב שליד חברון, ארוע שלא בכלל בדווח המשטרה.

התרשמות צוות המעקב מהחקירה בשלשת המקרים האמורים היתה שלא נהגלו המרץ הראוי והזריזות המתבקשת לחקירות מסוג זה והוצבו סימני שאלה באשר לדרך החקירה עצמה. בפרשת בני נעים לא הוחל בחקירת החשוד אלא ששה ימים לאחר הארוע וזאת, כשבמהלך אותם ימים התיצבה משלחת ישראלים מתושבי האיזור במשטרה והנדיעה בפירוש כי התושבים לא ישתפו מעולה עם המשטרה ויפעלו רק לפי הוראות מהממשל ומתשר (7) (במקום המשלחת נכח כנראה גם החשוד ביריות). צו מעצר שתוצא נגד אחד החשודים לא בוצע, ולפי החשש לא בצעו השוטרים תפקידם כראוי. (כל אלה לפי דווח רל"ח יהודה בפני הצוות היו השוטרים אמורים לבצע את צו המעצר לאחר חצות ודוחו כי החשוד אינו בביתו, בעוד שזה טען כי היה בבית). התיק נחקר באופן שחייב החזרתו על ידי הפרקליט לחלמת חקירה.

אשר להריגת הנער בכפר אל-ערוב (ארוע מסוף אפריל 1982) - עד היום לא קבל צוות המעקב פרטים על החקירה ונראה לכאורה שהיה פער דרוח בין גורמים שונים במשטרה ועולה החשש שהמשטרה לא מצתה ביעילות את כוונת החקירה שיובילו לזהוי חלורה.

ה. הממצאים שלעיל מתייחסים ל-15 ארועי חקירה, שאינם אלא חלק ממכלול 70 התיקים שעליהם קבל היוות דווח. צוות המעקב, כאמור, לא בדק את מכלול התיקים לגופם ולכן אין הוא יכול לקבוע בפסקנות כי הממצאים שלעיל מאפיינים את כלל החקירות במגזר הנבדק. אולם לימוד פרטיהם של אלה, והעובדה, שצויינת לעיל, כי מתוך 70 תיקים נסגרו 53 בלא כלום מחייבים מחשבה, אם לא דאגה. מכל מקום יש לשקול תאם אכן יכולת פרקליטות המדינה להתחייב בעתיד בפני בית המשפט על נהול חקירה רצינית ויעילה.

11. ניתוח תמונת העיל מחייב התייחסות לאלה:

א. (1) התלונות שהוגשו למשטרה בסבו בעיקרן סביב אלה: תקיפת, גרימת גזק לרכוש, איומים, איומים בנשק, יריות, השגות גבול וסגירת מעברי דרכים לשדות ובתי עסק בערים (בין התלונות גם התנכלויות לפלמידות בתי ספר ופלישה למרפאה פרטית לצורך תפילה).

ניתן לראות מכנה משותף בתלונות אלה, וחוא שרקע צמיחתן אינו בעבריות פלילית רגילה, ולחוציא מקרי ירי על רקע הגנה עצמית. הן ניתנות לאפיון כהתנכלות על רקע הרצון להפגין "זכויות" בשטח. יש בהן, מכל מקום, משום עדות לאליה עכורה שביחסי ישראלים תושבי יו"ש לתושבים המקומיים. הדברים ממוקדים בעקרת בחברון ובאיזור שילה.

(2) בת.פ. 214/81 בביתם, ש המחוזי בירושלים הורשעו ביום 2.9.81 שני ישראלים בתקיפת ערבי בחברון, בהשגת גבול ותיזק כזדון לרכוש, על רקע סרובו של זה לאפשר להם לתכנס לנכס, שלסענת הנאשמים הינו רכוש יהודי.

במק דינו גילין השומם גולדברג:

"במקרה דגן לא בקשו הנאשמים מלכתחילה אלא להכנס לקומה בטושה כדי להפגין נוכחות שלא בדרך אלימה וכשנתקלו בסירוב לא ויתרו והפעילו כוח כנגד מי שעמד בדרכם... זיקתם של הנאשמים לרכוש יהודי אינה יכולה לשמש הכשר למעשה בריונות ולא בדרך של פגיעה באדם קשיש ותפיכת ארגזי פרי שבדוכנו יביאו הנאשמים למימוש הזכויות על רכוש יהודי. בית המשפט לא יוכל להתייחס למעשים אלה כשלחנות... גם אם המדובר בצעירים שאין בהם רכב."

הדברים צוטטו בהקשר זה משום שנראה שהם מייצגים את אופי מרבית התלונות בשוא ענינו.

(3) לא נצא ידי חובת אם בתאור אופי המעשים לא נתייחס לארועים שארעו בעת העוצר בחברון בחורש מאי 1980 לאחר רצח המחנחלים. המדובר אמנם באירועים שארעו על רקע טראומתי, ומסיבה זו, אין כוונת להציגם כשיגרותיים, כודאי שלא בהיקפם המצטבר, אך הם מובאים כאן כממצגים אזהרת יד למנוע מעשי בריונות כלפי התושבים הערביים ולחקור תלונות כתחום זה. הדברים אמורים במיוחד משום שהמעשים התרחשו בעת עוצר, לאחר העוצר, שנמשך מספר ימים, התלוננו תושבים מקומיים במשטרת חברון על גניבות, בזזות, גרימת גזק לרכוש, תקימות, ידוי אבנים וחצות כזדון, שארעו בזמן העוצר. דו"ח מיום 22.8.80 של אורי שהם, פרקליט צבאי (תיק מצ"ח מרחב י-ם ואיו"ש 240/80) מונה 13 תלונות מהסוג האמור.

כיון שתקופת הארוע קדמה לפעולת צוות המעקב, לא יורחב הדיבור על הפרשת החמורה שמצטיירת מניתוח אותם האירועים, אולם יש לציין כי הדו"ח מפרש בהרחבה, שחיללים - עדי ראית - מסרו בעת החקירה כי ראו כמו עיניהם, שאזרחים מקרית ארבע הם אשר גרמו לנזקים לרכוש ערבי בעת העוצר. לחלן חלק מצוקות העדים המובא בדו"ח מפי עדי הראיה:

"אנשי קרית ארבע הסתובבו בעיר חברון ומתוך נקמה פגעו ברכוש ערבי".

"עקר עסקו של גרוד 202 היה במרדפים אחרי תושבי קרית ארבע ומציעת מקרים אלה".

"ידוע לי כי תושבים יהודים מקרית ארבע הם ששברו ונפצו שמשות של מכוניות. ראיתי זאת כמו עיני".

"אני ראיתי את תושבי קרית ארבע מנפצים שמשות ומיידים אבנים, החיכוכים היו יותר בין צה"ל ליהודים מקרית ארבע מאשר לצה"ל ולערבים. אנשי קרית ארבע, היו עם נשקים ולבשו אזרחית".

"אני ראיתי את אנשי קרית ארבע מיידים אבנים ושוברים שמשות של חנויות ושל רכבים".

הדו"ח קובע כי "אין כל ספק כי גרמו לנזקים לבתים ולכלי רכב של תושבים מקומיים בחברון כאשר ין שאר הסיבות לכך יש לראות בפעילות של תושבים מקרית ארבע. מעדויות שונות עולה כי למרות העוצר, הסתובבו בעיר אזרחים מקרית ארבע שחלקם נשא נשק ולבשו מדים. במספר מקרים בראו תושבים אלה כשהם משליכים אבנים וגורמים נזקים שונים לרכוש".

כן נמצא כי חיללים, שהיו עדים לגרימת נזק בזדון ע"י זוג מקרית ארבע לא מנעו זאת בעדם, לא עצרו אותם על מעשיהם ולא לקחו את פרטיהם. אפילו: לפי דוח פקד שסייגמיץ מיום 25.11.80 - כל תתיקים שמיו בחקירתם של המשטרה בזדון בסגור מהסיבה: עבריו לא נודע.

(4) אופי המעשים, בשוא התלונות, ותרקע לתם יש בו כשלעצמו מלכתחילה מקדם שלילי לחקירה יעילה. העובדה שהחשודים במעשה אינה עבריינים במובן המקובל על המשטרה גם היא אינה גורם מדרבן למאמצי יתר בחקירה, גם אם לא בביא בחשבון את הגורמים המעכבים הגלויים, שיפורסו לחלן.

ב. (1) בקביעה כוללנית ניתן לומר כי פעילות המשטרה בשמירת הסדר הציבורי ושלום התושבים ביו"ש (לפחות במגזר היחסים שבין יהודים לערבים) מתמקדת בחקירה עקב תלונות. אירועים של הפרת החוק, שאין בצדם תלונות - אינם נחקרים. הדבר נכון בעקר במגיעות כתוצאה מירי אך הוא נכון גם לענין עבירות פליליות סתם. לצוות המעקב, מכל מקום, לא דווח על גילויים משסרתיים.

חֲדָרִים עֲוִלִּים בְּבִירֹר מִפְּרִשְׁיוֹת שְׁנֵדוֹנוֹ לְעִיל, בְּעִיקָר מִמְּקָרִים שֶׁבָּהֶם נִפְתַּח חֲקִירָה כְּתוּצָה מִכִּית בֵּית הַמִּשְׁפָּט הַגְּבוּהָ לְצֶדֶק אוֹ מִיִּזְמַת צוֹת הַמַּעֲקָב, גִּיתָן, אִיפּוֹא, לֹמֶר כִּי הַמִּסְטֶרֶה אֵינָהּ מְקִיֶּמֶת בְּמִידָה שְׂרָאוֹי הִיָּת לְצִפּוֹת אִם הַתְּחִיבֻת, שְׁנִיתָנָה בְּפָנֵי בֵּית הַמִּשְׁפָּט הַגְּבוּהָ לְצֶדֶק, בְּדֹבֶר עֲרֻנוֹת לְמִתְרַחֵשׁ בְּאִיזוֹרִים הַרְגִּישִׁים, כְּדִי לִמְנוֹעַ כָּכֵל הָאִפְשָׁר מַעֲשִׂים בְּלֹא חֻקִּים.

(2) רִלִּית יְחֻדָּת גִּלָּה בְּפָנֵי צוֹת הַמַּעֲקָב עֲמִדָּתוֹ לִפְנֵי אֵין בְּכוֹחַ הַמִּסְטֶרֶה לִיזוֹם חֲקִירוֹת בְּאִירֻעִים שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם תְּלוּבָה.

ג. (1) הַחוֹמֶר שֶׁחֻבָּא בְּפָנֵי צוֹת הַמַּעֲקָב מִצְבִּיעַ בְּבִירֹר עַל הַמְּנֻעוֹת הַחוֹשְׁבִּים הַמְּקוֹמִים מִתְּלוּבָן (בֵּית הַרְסָה, מִנְהֶלֶת בֵּית הַסֵּפֶר בְּחֶבְרוֹן - סְפִיחַ פְּרִשְׁיָה בֵּית הַרְסָה, תְּקִיפַת הַשּׁוֹמֵר בַּמַּעֲרָה הַמְּכַפֶּלֶה וְאִח''), וְאֵע"פ שֶׁאֵין בְּיָדֵי הַצּוֹת כָּלִים לְעֻקֹּב אַחֵר הַתְּתַרְחֲשׁוּיֹת בְּשִׁטָּה שֶׁלֹּא בְּאִמְצָעוֹת דִּוְחִי הַמִּסְטֶרֶה, גִּיתָן לְהַסִּיק בְּמִידָה רַבָּה שֶׁל בִּטְחָה כִּי מִתְרַחֲשִׁים בְּשִׁטָּה אִירֻעִים פְּלִילִיִּים שֶׁאֵינֶם נִחְקָרִים, וְשֶׁהִיקָמָם אֵינֶם יָדוּעַ לְצוֹת הַמַּעֲקָב. כְּהַקְשֶׁר זֶה רָאוֹי לְצִיֵּין אֵת הָעוֹבְדָה הַמַּעֲוֹרֶרֶת הַמִּיתָה, שֶׁבְּאִיזוֹר נִפְתַּח שׁוֹמְרוֹן דִּוְחָה הַמִּסְטֶרֶה עַל שְׁתֵּי תְלוּבֹת בְּלִבָּד בְּמִסְךְ תְּקוּפָה שֶׁל כֹּחֲצֵי שָׁנָה.

(2) קִשָּׁה הַסִּיבּוֹת הָאִמְשָׁרִיֹּת לְהַעֲדִיר תְּלוּבֹת עֲשׂוּיָה לְנוֹעַ בֵּין קִבְלַת דִּין וְנִסִּית טְבִיעִית שֶׁלֹּא לְהַתְּלוּבָן, הָעוֹדֵר רִצּוֹן לְכוֹא כְּמַגֵּעַ עִם הַרְשׁוּיֹת, מִפְּחַד כְּתוּצָה מִאִיּוֹם אוֹ חֵשֶׁשׁ לְמַעֲשֵׂה נִקְמָה וְכֵן הַסִּקָּה מִסְּקִנֹּת מִהַעֲדִיר תּוֹצְאוֹת בְּתְלוּבֹת קוֹדֶמּוֹת לְמִסְטֶרֶה אוֹ מִסִּירֻב הַמִּסְטֶרֶה לְסַפֵּל בְּתְלוּבֹת.

בְּעוֹד שֶׁאֵי דִוְחָה עַל מַעֲשֵׂי עֲבִירָה אֵינֶם אוֹפִיזִנִּי לִיּוֹ"שׁ בְּלִבָּד וְאֵף בְּיִשְׂרָאֵל רְחוֹק מִסֵּפֶר הַתְּלוּבֹת מִלְּשָׁקָף אֵת כָּלֵל תְּעִבִירוֹת שְׁבוּצָעוֹ, הָרִי שֵׁשׁ כְּחוֹמֶר שֶׁ כֹּא בְּפָנֵי הַצּוֹת אֲחִיזָה לְחֵשֶׁשׁ שֶׁהִעִילוֹת שֶׁל בִּיכּוֹר מִתְּשֻׁלּוֹנוֹת (בְּחִיבָה הַתְּהַגָּה הָעֵרְבִי: אֵם חֲשׁוּפָה הוּא אוֹיֵבךְ - בְּפָנֵי מִי תְּתְלוּבָן) וְחֵשֶׁשׁ לְהַתְּלוּבָן מִפְּחַד נִקְמָה כְּאִמּוֹר אֵכֵן קִיִּמּוֹת כְּסִיבָה לֹאִי דִוְחָה. סִיבָה אִמְשָׁרִיִּית נִוִּסְמָה לֹאִי דִוְחָה בְּמִקְרֵי פְּגִיעָה מִיִּרְיוֹת הִיא הִיָּת הַנִּפְגָּעִים מַעֲרִיבִים בְּתִקְרִירוֹת יָדוֹי אֲבָנִים אוֹ מִתּוֹמּוֹת.

אוֹלֵם בְּנוֹסָף לְכָל אֵלֶּה, יֵשׁ לֹא סִפֵּק קוֹרֵלְצִיָּה יִשְׂרָאֵל בֵּין רִיבּוֹי תִּיקִי מִחֲקִירָה הַמִּסְטִּימִים בְּסִגִּירָה זִרְיָבוֹי תִּיקִי מִחֲקִירָה שֶׁחֲסִיפּוֹל בָּהֶם נִמְשָׁךְ זְמַן רַב לְכִין הוֹיָתוֹר עַל הַזְּכוֹת לְהַתְּלוּבָן. הַמִּצִּיאוֹת מִצְבִּיעָה עַל מַעֲגַל שׁוֹטָה, לְפִי אִירֻעִים אֵינֶם נִחְקָרִים בְּנִימוֹק שֶׁל הָעוֹדֵר תְּלוּבֹת וְאֵילוֹ תְלוּבֹת אֵינֶן מוֹגֵשֶׁת בְּשֶׁל הָעוֹדֵר חֲקִירָה רְאוּיָה. שְׁלֹשׁ חֻקִּים וְהַסֵּדֶר הַצְּבוּרִי בְּדִאִי אֵינֶם יוֹצֵאִים נִשְׁכָּרִים מַעֲבִין זֶה.

(3) בְּתַחֲלִיל עֲבֹדָה צוֹת הַמַּעֲקָב נַעֲשֶׂה נִיִּסְיוֹן לִיצוֹר תֵּן בְּמִסְטֶרֶה וְהֵן בְּמַפְקֵדֵת יוֹ"שׁ מַעֲקָב שׁוֹטָף אַחֵר הַפְּרִסוּמִים בְּאִמְצָעֵי הַתְּקִשּׁוֹרָה לְצוֹרֵךְ יִיזוֹם חֲקִירוֹת בְּמִקְרִים שֶׁל הָעוֹדֵר תְּלוּבָה. אוֹלֵם הַצּוֹת נִכְשָׁל בְּאִמְצָנוֹ לְחַגִּיעַ אֵת הַנּוֹגְעִים בְּדֹבֶר לְקִיִּים מַעֲקָב זֶה. מַעֲקָב הַצּוֹת אַחֵר פְּרִסוּמִים הִיָּת, כְּאִמּוֹר, סְפוּרִדִּי. עוֹד שָׁקֵל צוֹת הַמַּעֲקָב בְּתַחֲלִיל פְּעוּלָתוֹ אִפְשָׁרוֹת שֶׁל פְּעוּלוֹת בְּמִסְטֶרֶה לְעוֹדֵד תּוֹשְׁבִים לְהַתְּלוּבָן, אוֹלֵם טִבֵּר שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה מִן הַמוֹעִיל כֹּל עוֹד לֹא נִבְחָנָה דֶּרֶךְ בְּדִיקָה אוֹתָן תְּלוּבֹת שֶׁהוֹגְשׁוּ. מִנְּסִיוֹן צוֹת הַמַּעֲקָב גִּיתָן לְהַסִּיק שֶׁלֹּא תִיָּתֵכֵן בְּדִיקָה יִסוּדִית וְאִמִּינָה שֶׁל תְּנוּשָׂא כֹּלֵל מַעֲקָב שׁוֹטָף וְקִבּוֹעַ אַחֵר פְּרִסוּמִי אִמְצָעֵי הַתְּקִשּׁוֹרָה (בְּעֵקֶר הַתְּנוּבֹת בְּלִשׁוֹן הָעֵרֶבִית).

ד. בעדת שיתוף הפעולה בין המשטרה למצ"ח מחייבת הערכות מחודשת. השאלה עולה מן כשהמשטרה נזקקת לעזרת מצ"ח בחקירותיה המעלות חשד שחייילים מעורבים בעבירה והן לענין מיצול תחיקים בחקירות מצ"ח, המחייבות את מצ"ח להעזר בשירותי המשטרה לחקירת העדים המקומיים. התומר שבבני הועדה מצביע על תקלות ויש לתת עליהן את הדעת בדרגים הבכירים ביותר.

ה. (1) לצוות המעקב לא היו הכלים לתשוואה, אולם התרשמותו חלכאורית היא שמספר התיקים בתחום שהטיפול בהם הסתיים בסגירה בנימוק עברייני לא נודע, עולה על המקובל בתחומים אחרים.

(2) אין, כמובן, להתעלם מקשיים אובייקטיביים, הקיימים בזיהוי חשודים בארועים מסוג מסויים. אירועים כגון גרימת נזקים בלילה, יריות מכלי רכב שחטלק הם מטיבם קשים לפענוח. קושי נוסף מתעורר בארועים של פגיעות כתוצאה מירי, משום שבהם, כאמור לעיל, תגמעים עצמם צפויים להעמדה לדין בשל מעורבותם ולכן גם אינם מעידים. אלה הם קשיים אובייקטיביים שיש לתבאם בחשבון.

(3) קושי נוסף בהקשר זה, שכבר הוזכר לעיל, הוא שבחקירות מצ"ח געשית חקירת התושבים המקומיים ע"י המשטרה והחומר מועבר לה הרבה לאחר זמן הארוע כך שחקירה בענין זה ספק אם תוכל להיות יעילה. התוצאה היא שלא נחקרים עדי ראייה מבין תושבי המקום ובהעדר עדים כאלה יש תכרח לצאת מנקודת הנחה שאכן היה מחסום, נזרקו אבנים, היה צורך לירות וחיריות אכן נורו באויר, וכך קשה להגיע לתוצאה של זיהוי כלשהו של היורים. הקושי מחמיר יותר באירועים המסתיימים במות אדם. אז נשאלת בהשאלת, תאם לאור התוצאה של אבדן חיי אדם, יש מקום לתת חסינות למידי אבנים או למשתתפים במהומות כדי שיעידו.

בפרשת מות הנער בבני געים תחליטת המשטרה שלא לתת חסינות למשתתפי המחומות, כבר בשלב זה ניתן לומר שהחקירה תינתן, משום כך, חד צודית, ויש לדבר השלכה על תוצאותיה.

(4) תופעה נוספת, הקשורה באי זיהוי חשודים, היא שתמתלוננים חוזרים בהם מאמירתם כי יוכלו לזהות את החשוד (כך בפרשה שבמערות המכפלה וכך בעקירת הגפנים בקדומים). לא לצוות להצביע על חסיבה לתופעה זו, אולם אין להוציא מכלל אפשרות את פחד המתלוננים (וראה תאיום בפרשת הסוחר מיריחו). צוות המעקב לא שוכנע, שכאותם מקרים בהם חזר בו מתלוננו מכוונותו לזהות את החשוד, חשקיעה המשטרה מאמצים של ממש לעודדו לשתף פעולה עמה.

(5) יחד עם זאת נתן להצביע, מבלי לחסוא למציאות, על הקשר הישיר בין ריבוי תיקים הנסגרים בעל"ן לבין חקירות כושלות, בין שלא נתגלתה תדריזות הראויה עם קרות האירוע, בין שהחקירה התגלתה זמן ממושך לאחר הארוע ובין משום שלא נעשו מאמצי תאזור הראויים (זיהא זה לענין להזכיר בהקשר זה כי בעת ארועי תעוצר בחברון נסגרו כאמור לעיל כל תיקי התלונות על גרימת נזק לרכוש, הצתות, תקיפות ועוד, לפחות 13 במספר, בנימוק של עברייני לא נודע).

(6) מחמת אלוצים לא בדקה הועדה את כל התיקים שנסגרו בבימוק עבריים לא נודע, אולם חטעם שבדקה מעורר דאגה. (כך תיק הדסה, תיק התוקף במערכת המכפלה, תיק מתקן מכוונות הכביסה, ובולטת במיוחדת פרשת הנזקים לאוטובוסים שבה, כפי שהוסבר לעיל, לא נעשתה כל פעולה לאיתור העבריינים).

תיקים נוספים לדוגמה, מהתייחסותה הספורדית של הועדה:

בתיק פ.א. 280/81 תחנת רמאללה (פציעה לאחר ידוי אבנים והקמת מחסומים) העיר פרקליט מחוז ירושלים: "בתיק לא מצויות עדויות של עדי ראיה מבין תושבי המקום. לדעתי לא נעשה מאמץ ראוי לשמו ביום מסירת התלונה - הוא יום הארוץ - ובימים הסמוכים לאחר עדי ראיה".

בתיק פ.א. 169/82, שבו בחקרה תלונתו של נהג מונית מסילוואר, אשר נסע ליד עפרה ותלונתו כי מן הישוב בזרקה אבן ופגעה במכוניתו, כתב פרקליט מחוז ירושלים ביום 16.5.82:

"פרט לעדותו של הנהג לא נגבתה כל עדות ואין בתיק כל חומר שיש בו כדי ליחס אשמה.

התיק נסגר על"ן - ועבין זה אינו בסמכותי.

בתיק מצויין (ביומן החקירות) כי נעשו מאמצים לאיתור חשודים - אולם אין בתיק כל אסמכתא לכך."

דומה שהדברים מדברים בעד עצמם ועם ריבוי מקרי סגירת התיקים כנמוק על"ן הדבר מחייב התייחסות.

1. (1) תצות התרשם כי חקירות המשטרה בתחום נושא עניננו נעשות באופן אמביוולנטי, והדבר ביכר בתוצאות החקירה.

אמביוולנטיות זו נובעת לא רק מהמורכבות הטבעית של הסיטואציה, ולא רק מהעובדה שהחשודים בתיקי התלונות האמורים אינם נתפשים על ידי המשטרה כעבריינים במשמעות תרגילת, אלא נראה שהדבר נובע גם, ובעיקר, מהתערבות חיצונית מצד אנשי הממשל הצבאי, במתן חוראות באשר לעצט הפתיחה בחקירה ובאשר לענינים הכרוכים בה, כגון שחרור ממעצר.

(2) דברים אלה אמר לצוות המעקב, ללא כחל וסרק, רל"ח יהודה רפ"ק קליג' תוך פירוס דוגמאות. הדברים נכתבו במפורש גם בדו"ח החקירה שלו (מיום 1.6.81) בפרשת בית הדסה:

"מושל חברון הורה למפקד תחנת חברון לא לספל במקרה כי הוא ידאג שהממשל יתקן את הנזק..."

... במקרה הראשון תלונתו של רבדים בענין התקרה לא נחקרה כהלכה מאחר והמושל הקודם נתן הוראה לא לספל במקרה..."

ועוד חוטיף רל"ח יהודה, בהופעתו לפני צוות המעקב, כי מופעלים לחצים מצד הממשל בענין שחרור אנשים שבעצרו לצורך חקירה, לחצים שחביאו בכמה מקרים לשחרורם.

לדבריו, כשמופעלים לחצים אלה ישירות על מפקדי תחנות, אין הם יכולים לעמוד בלחצים והם מהססים לעמוד בעימות עם המושל, ולפעול בניגוד להוראותיו, התוצאה היא שחרורים ממעצר מנימוקים שאינם ענייניים ומשיקולים שאין בינם לבין החקירה ולא כלום.

(3) מעבר לשאלת הקונסטיטוציונלית המתעוררת בסוגית התערבות אנשי הממשל בעבודת החקירות של המשטרה יש להתערבות זו השלכת ישירה בתוספת נדבך לקשיי החקירה או להעדר היכולת לחקור. התערבות אנשי ממשל בתחום החקירות מתפרשת באופן סבילי כמתן גיבוי לחשודים. מר קליג' הביע בפני צוות המעקב התרשמותו שכורג בסחונני בכיר כלשהו, שאינו יודע זהותו ניתן לישראלים תושבי השטחים להכין שחם חיילים לכל דבר וענין, לרבות כפיפות לחקירות הצבא. תוך הסתמכות מפורשת על הבטחה זו מטרבים התושבים הישראלים ביו"ש לשתף פעולה עם המשטרה או למסור מידע, והם דוחים כל מגע עם המשטרה, תוך הסתמכות על "מדיניות מגבוה" בהצהרותיהם כי אין מוסלת עליהם חובת לשתף פעולה בענין זה.

(4) כיום 23.3.82 הוציא מח"ס איו"ש ממברק, מספר מב-23-3128, שנשלח גם לראשי לשכות החקירה באיו"ש בו נאמר בין היתר כי "ארוע של ידי תושבים יהודים באיו"ש עם נפגעים מקומיים יסופל על ידי מצ"ח ולא משטרת ישראל", מיד לאחר מכן נשלח תיקון לממברק, שמסרתו לא תובחרה, ונאמר בו כי "ארוע פתיחה באש של תושבי איו"ש עם נפגעים מקומיים יסופל דרך הממשל הצבאי".

לאחר שהמברק הגיע לידיעתו של היועץ המשפטי לממשלה הביא את התנגדותו להחלטה בישיבת הממשלה מיום 28.3.82, ולאחר בירורים הודיע לו הפרקליט הצבאי הראשי כי מח"ס איו"ש בסל את המברק. דא עקא שבישיבת צוות המעקב ביום 2.4.82, כשהוצג לצוות העתק ביסול המברק, דוות רל"ח יהודה כי לא קבל כל תודעה בדבר ביסול המברק וכי אנשיו דואים עצמם כפופים לו. כך היה לפחות עד ה-15.4.82, יום שבו כתב היועץ המשפטי לממשלה מכתב למפק"ל המשטרה ובקש לתודיע לקציני המשטרה ביו"ש כי המברק בוטל.

ז. (1) תושבי קרית ארבע לא היו מכותבים במברק האמור, אולם יש להניח שדברו הובא לידיעתם. הדברים קבלו ביטוי גלוי בכרוז שתופץ ביום 24.3.82 בשם המועצה המקומית קרית ארבע הקורא לתושבים "לא לשתף פעולה עם המשטרה ולא להשיב על שאלה כלשהי. כמו כן... בשלב זה אין להשיב אף לשאלות חוקרים צבאיים כל עוד לא יובטח לנו שהחומר לא יועבר למשטרה ולפרקליטות בירושלים". בין שדבר ביסול המברק הגיע לידיעת תושבי קרית ארבע ובין אם לאו - ממשיכים הם במצח נחושה להחרים את המשטרה, בין שהמדובר בהם כחשודים ובין כעדים העשויים לסייע לחקירה.

(2) גִּיתָן לְהַבִּין כִּי תוֹשְׁבֵי יוֹשֵׁשׁ חֲרָדִים חֲרָדָה אִמֶּת מַעֲצָם הַאֲפָשְׁרוֹת שִׁיקְרָאוֹ לַתַּת אֵם חֲדָיוֹן עַל פְּעוּלוֹת שַׁעֲשׂוֹ לְהַגְבִּיהַ עֲצָמִית, תְּחוּשָׁה הַגּוֹרֵמָה לְחוֹסֵר בְּסִחוּן הַחוֹסֵף עַל עֲצָם הַסִּכָּנָה חֲאוּבִיקְסִיבִית שְׁבִנְסִיעָה בְּדִרְכֵיהֶם, אֵךְ בְּקִרְיָאָה הַתָּגֵר עַל הַמַּשְׁטָרָה (וּבְפִרְסוֹם דְּכָרִי הַשְׁמַצָּה עַל רִל"ח יְתוּדָה וְעַל הַפְּרָקְלִיטוֹת) אֵין תָּם מִיִּחְרִיט אֵת הַדִּיבּוֹר עַל אִירוּעִים שֶׁל פְּתִיחָה בִּאֵשׁ, אִלָּא הַסְּרֹב לְקִיָּים מַגֵּעַ עִם הַמַּשְׁטָרָה פּוֹעֵל לְעִנְיָן כָּל עֲבִירָה, אֵף זֶה שֶׁאֵין בִּיגָה לְבִין אֲרוּעַ שֶׁל יָרִי וְלֹא כָלוּם, מַשְׁמַעוֹת הַדְּבָר לְמַעֲשֵׂה הֵיא הַעֲדָר יְכוּלָה (וּרְצוֹן) לְחַקּוֹר כָּל תְּלוּנָה בְּגַד תוֹשְׁבֵי קְרִית אֲרִבְעָ, מִרְ קִלְיָג' חֲצִמִיר בְּפָנִי הַצּוֹת כִּי הוּא אִישִׁית אֵינוֹ רוֹצֵה לְחַקּוֹר בְּקִרְיָה וְאֵילוֹ שׁוֹסְרִיו בְּנִמְגִים בְּרִפְיוֹן, תּוֹצְאוֹת הַחֲקִירוֹת - כְּפִי שְׁפּוֹרְסוֹ לְעִיל - הֵן תּוֹצֵר יִשִּׁיר שֶׁל חוֹסֵר שִׁיתוֹף פְּעוּלָה זֶה.

(3) חֲמוּרִים יוֹתֵר תָּם תְּדַבְּרִים שֶׁחֲצִסִירָן בְּסוּגִיָּה זֶה בַּחֲקִירָה מְקִרִי תַמוֹת בְּכַפֵּר סִבְגִּיל וּבְכַפֵּר בְּנֵי נְעִים, בְּשָׁנֵי הַמְּקִרִים קָבְלוּ הַחֲשׁוּדִים בַּחֲרִיגָה אִדָּם תְּזַמְנָה לְחֲתִיבָה בַּמַּשְׁטָרָה וְהוֹדִיעוּ שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ וְכִי יֵשׁ לָהֶם דִּין וְדִבְרֵיהֶם רַק עִם הַמַּמְשָׁל, הַמַּשְׁטָרָה לֹא עֲשֵׂתָה דְבָר לְתַבִּיא אֵת הַחֲשׁוּדִים לְמַשְׁטָרָה, עַל אֵף הַחֲסֵד תַּחֲמוּר, וְצוֹ מַעֲצָר שְׁחוּצָה בְּגַד הַחֲשׁוּד בְּעִנְיָן בְּנֵי נְעִים לֹא בּוֹצֵעַ, בְּנִסִּיבוֹת הַמַּחֲסִיבוֹת בִּירוּר, בְּמַקְרָה בְּנֵי נְעִים, תְּחִיבָה שְׁלֹשָׁה יָמִים אַחֲרֵי הָאֲרוּעַ מַשְׁלַחַת בְּצִיגִים שְׁכָלְהָ אֵת רֹאשׁ מוֹעֲצָה קְרִית אֲרִבְעָ וְנִצִּיג מוֹעֲצָה גּוֹשׁ עֲצִיוֹן וְהוֹדִיעוּ לְמַשְׁטָרָה, לְדִבְרֵי רִפ"ק קִלְיָג', תוֹךְ הַסְתַּמְכוּת עַל רְשׁוּיוֹת הַמַּמְשָׁל, כִּי לֹא יִתִּיה שִׁיתוֹף פְּעוּלָה וְכִי הַמַּשְׁטָרָה וּפְרָקְלִיט מַחוּז יְרוּשָׁלַיִם הֵם גּוֹפִים עוֹיְנִים, תָּם הוֹדִיעוּ כִּי לֹא יִמְסְרוּ גִרְסָה עַד שִׁיקְבְּלוּ הוֹרָאוֹת מִדֶּרֶךְ מִדִּינִי, יְצוּיָן כִּי הַמַּשְׁלַחַת כָּלְהָ גַם אֵת אֶחָד הַחֲשׁוּדִים וְהוּא לֹא נִחְקֵר אוֹתָה עֵת, תְּתוֹצְאָה הִיתָה שֶׁתְּחֲשׁוּדִים לֹא אוֹתִירוּ וְרַק לְאַחֵר שֶׁשָּׁה יָמִים מִיוֹם הָאֲרוּעַ עֲלָה בִידֵי הַמַּשְׁטָרָה לְגִבּוֹת עֲדוֹת (וְזֹאת בְּעֲבִירָה חֲרִיגָה אוֹ חֲשָׁד לְרִצָּה, כִּשְׁחֲחֲשׁוּדִים הֵיוּ יְדוּעִים וּמוֹכְרִים). לְדִבְרֵי כְּמוֹכֵן הַשְׁלָכוֹת יִשִּׁירוֹת עַל הַחֲקִירָה עֲצָמָה, קֶשֶׁה לְחַנִּית שֶׁכֵּן מִתְבַּחֶלֶת חֲקִירָה מוֹת גַּם בְּיִשְׂרָאֵל.

(4) צוֹת חֲמַעֲקֵב סִבּוֹר שִׁישׁ לַתַּת אֵת הַדַּעַת לֹלֵא דִיחּוּי לְתוֹפְעָה הָאִמּוּרָה, שֶׁל סִירוֹב תוֹשְׁבִים לְשִׁתָּף פְּעוּלָה עִם הַמַּשְׁטָרָה וּפְרָקְלִיטוֹת הַמִּדִּינָה בְּסַעֲבָה שֶׁחֵם גּוֹרֵמִים עוֹיְנִים, וְלְהַבִּיאַת לְדִיוֹן בְּפָנֵי הַדִּבְּרִים הַמִּדִּינִים חֲבוּגִיעִים בְּדִבְרֵי, הַמַּצֵּב שְׁלִפְיוֹ, כִּשֶּׁם תְּצוּרָה לְהַגְבִּיהַ עֲצָמִית תְּסוּכָל יְכוּלָה הַמַּשְׁטָרָה לְבַרֵּר הָאֵם, הַמְּדוּבָר בַּתְּגִנָּה עֲצָמִית אוֹ בְּנִסִּילָה הַחוּק לִידִיָּים שֶׁלֹּא כְּדִין הוּא מַצֵּב בְּלִתִּי נִסְבֵּל חֲקוּרָה לְפִרִיקָה עוֹל, סְמִכוֹת הַמַּשְׁטָרָה לְחַקּוֹר בְּעִבְרִירוֹת מִסּוּג כְּלִשְׁהוּ, כָּל שֶׁכֵּן בְּעִבְרִירוֹת שֶׁל פְּגִיעוֹת בְּנַפֵּשׁ, הֵיא מֵאִשִּׁיּוֹת שְׁמִירָה הַחוּק וְחֲסִדֵּר וְאִסוּר שֶׁתְּתַעַרְעֵר בּוֹדֶךְ כְּלִשְׁתִּי, הַגְּבָה עֲצָמִית כְּכִזּוֹ אִסוּר שֶׁתְּשַׁמֵּשׁ עִילָה לְחֲסִיבוֹת מִפְּנֵי הַחוּק.

הַכְּעִיטִיּוֹת הַמִּיּוֹחֶרֶת שֶׁל הַמַּצֵּב וְהַשְׁאֵלָה הַרְגִישָׁה שֶׁל בְּסִחוּן תוֹשְׁבֵי יוֹשֵׁשׁ חִיבָה לְמַצּוֹא פְּתִירוֹנָה לֹא בּוֹדֶךְ שֶׁל פְּרִיקָה מַסְגְּרוֹת וְעִשִּׂית דִּין עֲצָמִי, אִלָּא בְּדִרְכֵיהֶם אַחֲרוֹת, חֲסִימָה דִּרְכֵיהֶם וְזִרְיָקָה אֲבָנִים הֵיא תוֹפְעָה שִׁישׁ לְחֲתִמּוֹדֵר עֲמָה, וּמִן הָרָאוּי לְקַבּוֹעַ בְּהַלִּים אֲשֶׁר יִנְחוּ וִיחִיבוּ אֲזָרְחִים תְּהַתְּקִלִים בְּמַחֲסוּמִים כְּאֵלֶּה, וּבְכָלְלֵם אֵף אֲזָרְחֵי יִשְׂרָאֵל תוֹשְׁבֵי יוֹשֵׁשׁ, יֵשׁ לְתַעֲרִיךְ מַחֲרֵשׁ אֵת הַנְּהַלִּים הַחֲלִים עַל הַחֲזָקָה נִשְׁק צַח"ל בִּידֵי אֲזָרְחִים וְאֵת תּוֹרָאוֹת הַמַּתִּיחָה בִּאֵשׁ, הַגִּיתָבוֹת לָהֶם, יֵשׁ לְתַצִּיב קוֹ כְּרוּר בִּין הַצֵּבֶא לְמַתִּישְׁבִים חֲאֲזָרְחִים בְּשִׁאֵלָה הָאֲחִירִית לְבְּסִחוּן בְּאִיזוֹר, וְכֵן מִן הָרָאוּי לְהַנְהִיג חוֹבֶת רוּחַ עַל יָרִי בְּנִשְׁק צַח"ל אֵף בַּתְּעוֹדֵר בְּפִגְעִים, וְלְהַכְתִּיר וְלִשְׁנֹן לְבוֹגִעִים בְּדִבְרֵי אֵת חֲתִבְדֵּל שְׁבִין מַצֵּב שֶׁל חֲגִבָה עֲצָמִית לְבִין מַצֵּב אַחֵר, שֶׁאֵינוֹ אִלָּא נְטִילָה סְמִכוֹת שְׁמִירָה שֶׁלֹּא כְּדִין.

תגובת תושבי קרית ארבע ואיזור חברון ותביעתם שהחקירה תעשה בידי רשויות הממשל יש בה משום מרי אזרחי ותסלת דופי במערכת האזרחית של משרד ישראל, פרקליטות המדינה ובתי המשפט של מדינת ישראל.

12. העולח במקובץ מהאמור הוא, שממצאי צוות המעקב יש בהם כדי להצביע על ליקויים של ממש בהפקוד המשטרה בתחום חקירתם של אירועים על רקע יחסי שכנות של ישראלים ותושבים מקומיים ביו"ש ושל תלונות התושבים המקומיים נגד הישראלים.

לאחר שתופצה טיוטת דו"ח זה לתערוכת המשטרה, נתקבל מכתב ראש מחלקת חקירות ותביעות במטה הארצי, והוא מצורף כנספח לדו"ח זה. עם שיש לברר על הצעדים שכודעת המשטרה לנקוט, כאמור באותו מכתב, אין ספק שזוהי רק ראשית דרך, ונראה שהליקויים האמורים, הגם שהם מחייבים מצד עצמם סיפול שרשי ביותר, אינם אלא סימפטום לבעיה עמוקה יותר, שיש בה תחילתו של תהליך מסוכן, שסופו מי ישרונו. כיון שכך לא יהיה זה נכון למקד את התחיתסות למשטרה בלבד או למצי"ח ולמעולותיהם. בראת שיש לעשות ללא דחוי כדי להעלות לדיון בדרגים המדיניים את המציאות זאת השלכותיה הקשות, כדי למצוא פתרון דחוף למצב זה ולגבש עמדה ממשלתית מוסמכת שתופעל על ידי רשויות הממשלה כולן, כדי למנוע התדרדרות ופגיעה ביסודות שלטון החוק.

13. (1) לאור המשתמע מדו"ח זה ולאור גסיון צוות המעקב, מתעוררים ספקות כבדים באשר ליכולתו של הצוות לתפקד בדרך סבירה או להביא לשינוי פני הדברים באופן מהותי, ומכאן גם תסוסים באשר להמשך פעולתו.

(2) הקשיים והאילוצים המכבידים על עבודת צוות המעקב הם בעקדם אלה:

(א) בשל עומס תפקידיהם לא יכלו חברי צוות המעקב להקדיש זמן ראוי המתבקש לעבודת יסודית שליש בה לשאת פירות. הצוות ישב אמנם ישיבות דיון מרובות, אך לא היה בהן די כדי לבחון ביסודיות ולגופם את כלל תיקי חקירה וכדי לקיים מעקב יזום אחר הארועים בשטח. החושת אי היסודיות בעבודה לוותה את הצוות לאורך דרכו.

(ב) הצוות נקבע ביסודו כצוות מתאם אולם במהלך חשנה שבה פעל לא עלת בידו אלא לקיים את שלב המעקב לצורך גיבוש המידע. שהוא התבאי תבטיסי לדיון בשאלות האום. נושאי התאום, לעומת זאת, צריך שיתיו מוכרעים בדרגים מדיניים, והרכב צוות המעקב לענין זה אינו ההרכב החולם.

(ג) כפי שהוסבר לעיל, פעל הצוות בתחושה שהמידע המגיע לידיעתו הוא מידע חלקי בלבד והוא נכשל בנסיונו לקיים מעקב שוטף אחר הארועים לצורך השואה עם הדווחים השוטפים שקבל. כפועל יוצא אף לא הצליח הצוות במגמתו להביא לחקירה יזומה של ארועים אף בהעדר תלונות.

(ד) הדווחים שהגיעו לצוות המעקב לא תמיד היו מדויקים ואף לא מלאים, מכל מקום קצב הדווח לועדה היה איטי מכדי לקיים בקרת עגינית כלשהי על מחלך העגינים. קצב הדווח האיטי (שהוסבר בקסיי תקשורת) שלל מן הצוות את התחושה של שימת יד על הדופק. (כשבקש הצוות דווח על חקירת מות הנערה מחכפר אל ערוב לא קבלו אלא לאחר כ-10 ימים. שבוע היה זמן התשובה המינימלי לקבלת תסבר נוסף תגובת מריות שוטף).

(ח) למכשול הועדה עמד גם תקושי האינטרנטי שבמעקב אחר חקירה בעיצומה וירידה לפרסיו של תיק בפעולה. יתר על כן - לא הרי פיקוח של גוף בעל סמכויות אופרטיביות כתרי פיקוח של גוף נטול כח אופרטיבי. צוות המעקב לא ערב עצמו, איפוא, במהלך החקירה עצמה, אלא מקום שראת לנכון להתזיר תיק לחשלת חקירה או לעיון מחדש במסקנות.

(ו) בסיון הצוות לעקוב אחר סיב החקירות באמצעות פרקליסי המחוזות לא צלח, להוציא עזרתו של פרקליס מחוז ירושלים שהוא חבר הצוות.

(ז) תקותו של הצוות כי עצם המעקב וחובת דווח יביאו מליחתם לשיפור בדרכי עבודת הגופים החוקרים לא מצאה לה חיזוק, והעלתה ספקות באשר לאפקטיביות הפעולה. נציגת המשטרה בצוות נסתה אשר לאל ידח להדריך את לשכות החקירות ולתעמידם על חשיבות הטיפול המחיר והזעיל, אך סימני השיפור טרם נתגלו.

(ח) לאחר קריאת תמונת המצב התגברה תחושת חברים בצוות כי הטיפול ביסודין של התופעות הוא מעבר לכוחו ולסמכויותיו וכי לא ניתן להתמודד עם התופעה, אלא תוך גיבוש עמדות בסיסי באשר ליסודותיה וצוות המעקב אינו הגוף היציג לעניין זה.

משנה ליועץ המשפטי לכ

(3) נציגי המשטרה ומפקדת יו"ש בצוות המעקב הביעו דעתם כי עצם קיומו של הצוות משמש גורם מדרבן לגופי המשטרה ומצ"ח לחקור בחריצות וביעילות וכי רצוי שיהיה גוף שינקז את המידע בתחום זה וייוזם חקירה בשעת הצורך. אולם הסקירה שלעיל אינה תומכת בטעון בדבר יכולת הצוות להביא לשינויי גישה בסיסיים הנדרשים בענין זה, ומן הצד השני עומדת תסכנה, שקיומו של הצוות עשוי לשמש כסוי לתופעות שהצוות מסתייג מהן, ואולי אף יסוד מרגיע המשפיע על החכמה בדבר הצורך להתמודד עם תבעיה בהיקפה הנכון וחמלא. לא במעקב סכני אחר החקירות, לא באמות מידה של שיטות חקירה ולא בזוית הראיה המשפטית סמוך המפתח, אלא בשדוד מערכות במושגי שלטון החוק במובנו הרחב והעמוק.

יהודית קרפ

המשנה ליועץ המשפטי לממשלה

ספריית מסמכים באתר

www.yesh-din.org